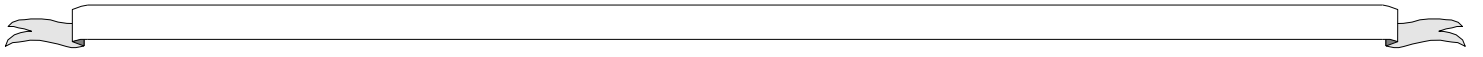

**IZVJEŠTAJ O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA STANOVIŠTA
DJELOVANJA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE
ZA PERIOD 1. januar - 31. jul 2020. godine**

Podgorica, novembar 2020. godine

SADRŽAJ

I UVOD	5
II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM	11
2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2020. godine	11
2.2. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju u prvih sedam mjeseci 2020. godine	12
III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI.....	18
3.1. Podaci iz nadležnosti sudova za prekršaje.....	18
3.2. Podaci iz nadležnosti Uprave policije	19
IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE	21
4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti	21
4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje.....	25
V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH DRUŠTVENIH GRUPA.....	27
VI ZAKLJUČNE OCJENE I PLANOWI ZA NAREDNI PERIOD	36

Svi pojmovi upotrijebljeni u muškom gramatičkom rodu podrazumijevaju muški i ženski rod lica na koja se odnose

I UVOD

„Svako pravo koje zakon predviđa ostvarivaće se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status.“¹

Izveštaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije,² za period od 1. januara 2020. godine do 31. jula 2020. godine, sadrži pregled promotivnih i reaktivnih aktivnosti, statističke pokazatelje o predmetima po pritužbama zbog diskriminacije, podatke iz pravosudne i upravne nadležnosti, zapažanja, konstatacije i mišljenja sa preporukama, kao i ocjenu stanja u ostvarivanju i zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda sa aspekta načela jednakosti i nediskriminacije.

Izveštaj teži ka tome da na sažet i sistematičan način ukaže na činjenice i okolnosti od značaja za ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Cilj izvještaja je da se Skupština Crne Gore i drugi donosioci odluka, kao i stručna i laička javnost upozna o stanju u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda.

Tokom ovog izvještajnog perioda zabilježen je trend rasta pritužbi, kao i veći broj pokrenutih postupaka po sopstvenoj inicijativi, organizovanje promotivnih aktivnosti, skupova i obuka uz značajno prisustvo u medijima. Sve je to uticalo na povećanje vidljivosti Institucije. Evropska komisija u Izveštaju za Crnu Goru za 2020. godinu³ ističe da institucija Zaštitnika, koja je akreditovana sa statusom B od strane Globalnog saveza za nacionalne institucije za ljudska prava (GANHRI), uprkos stalnom nedostatku kadra i relativno ograničenim resursima (proračun od 695.322 EUR u 2019. godini i od 725.227 EUR u 2020. godini), ima i dalje dobru vidljivost, doseg i produktivnost. U Izveštaju se dalje konstatuje da je u decembru 2019. godine u Skupštini Crne Gore imenovan novi Zaštitnik kojem je pružena velika politička podrška; da je elektronska baza podataka za upravljanje pritužbama poboljšana; da je saradnja s medijima i civilnim društvom uopšte i dalje dobra, ali da su potrebni dodatni naponi kako bi se povećalo povjerenje među zainteresovanim stranama. Navodi se i da zadatak Zaštitnika u pogledu prikupljanja podataka o slučajevima diskriminacije ostaje izazov, jer se svi državni organi ne pridržavaju Pravilnika iz 2014. godine o vođenju evidencije u slučajevima diskriminacije. Ukazano je i da sudski predmeti u oblasti diskriminacije ostaju rijetki, a da novi slučajevi nijesu otvoreni u 2019. godini.

Proaktivnije djelovanje Institucije prepoznala je i Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) u svojim Zaključcima o sprovođenju preporuka⁴ i afirmativno ukazala na angažman Zaštitnika u vezi izmjene podzakonskog akta kojim se uređuje pitanje vođenja evidencija o slučajevima diskriminacije.

Podsjećamo da je 17. decembra 2019. godine tadašnji zamjenik Zaštitnika sa te funkcije, nakon petogodišnjeg mandata, stupio na funkciju Zaštitnika. Na predlog novog Zaštitnika, Skupština Crne Gore je, 25. juna 2020. godine, imenovala zamjenicu Zaštitnika koja je stupila na funkciju 3. jula 2020. godine. Takođe, ukazujemo da su u ovom sektoru rad po pritužbama i druge aktivnosti, do kraja 2019. godine, obavljala tri službenika. U međuvremenu je jednom od njih prestao radni odnos, tako da su u periodu izvještavanja bile angažovane dvije savjetnice na poslovima i zadacima iz nadležnosti sektora za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti.

¹ Protokol broj 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 1

² Zakon Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br.042/11, 032/14 i 021/17), član 27

³ Izveštaj dostupan na linku: file:///D:/Downloads/montenegro_report_2020.pdf

⁴ ECRI conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Montenegro subject to interim follow-up, dostupno na: <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/16809e8273>

Pored redovnih aktivnosti iz nadležnosti zaštite od diskriminacije, period izvještavanja karakterisale su i aktivnosti na izradi projekta. Imajući u vidu da je nasilje nad ženama i nasilje u porodici i dalje veoma prisutno i da je evidentan trend povećanja predmeta, kao i da je kod upravnih i pravosudnih organa zapažen sve veći broj slučajeva (pred sudovima za prekršaje je u 2017. godini u radu bilo je 1.790 predmeta, u 2018. godini bilo je 1.972 predmeta, dok je u 2019. godini bilo 2.059 predmeta) Zaštitnik je, u prvoj polovini godine, zbog okolnosti izazvanih pandemijom COVID19, revidirao pristup istraživanju u projektu *Identifikacije problema u borbi protiv nasilja u porodici* koji će se djelimično realizovati u saradnji sa misijom OEBS-a u Crnoj Gori.

Prvu polovinu 2020. godine, odnosno period od marta mjeseca do kraja ovog izvještajnog perioda obilježila je epidemija COVID-a 19. U tom periodu, institucija Zaštitnika je djelovala proaktivno i bila je veoma prisutna, kako u javnosti, tako i neposredno na mjestima od značaja za ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, uključujući i načelo nediskriminacije.

U ranoj fazi suočavanja sa posljedicama virusa u društvu, Zaštitnik je visoko pozicionirao teme ljudskih prava. Zbog nekoliko situacija koje su se ticale potencijalnog i ustanovljenog kršenja ljudskih prava ne samo pojedinaца već i grupa građana, djelovao je po službenoj dužnosti, odnosno po sopstvenoj inicijativi i o tome obavještavao javnost. Predstavnici institucije su bili prisutni u medijima sa stanovišta pojašnjenja činjenica i standarda kod ostvarivanja ljudskih prava, a istovremeno ađurno odgovarali na desetine novinarskih pitanja koja su se odnosila na tumačenje pojedinih odluka, njihovu primjenu i efekte na ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u vremenu epidemije. Zaštitnik se priključio i domaćim i međunarodnim kampanjama koje su pozivale na poštovanje mjera, očuvanje ljudskih prava – s fokusom na ranjivim grupama. Mišljenja Zaštitnika, apeli i saopštenja povodom tema u vezi sa ljudskim pravima u doba COVID19 epidemije bili su medijski veoma zastupljeni, a objavljivani su ažurno i na web stranici institucije.

Da bi se osnažila vidljivost i Institucija bila bliža građanima u uslovima restriktivnih mjera i ograničenog prijema stranaka, otvoren je Instagram profil Institucije /ombudsmancg/.

U duhu dobre saradnje sa institucijama iz sistema javne uprave, civilnog sektora, medija i međunarodnih partnera, predstavnici Institucije su uzeli učešće na više desetina web seminara, koristeći priliku da razmijene dobre prakse, ideje i izazove pred kojima su se našli branioci ljudskih prava globalno.

S obzirom da su službenici Institucije svakodnevno bili u kontaktu sa građanima koji su tražili pravne savjete i informacije u vrijeme prvog talasa epidemije, zabilježen je veći broj poziva i pritužbi od strane građana, o čemu govore podaci da je za prvu polovinu godine broj pritužbi u sektoru za zaštitu od diskriminacije povećan za 100% (detaljnije u dijelu Statistički prikaz predmeta u postupku pred Zaštitnikom).

U proteklom periodu u planu je bilo osnivanje nacionalne mreže za zaštitu od diskriminacije, koju su, uz predstavnike Zaštitnika, trebali da čine i predstavnici organizacija civilnog društva čiji bi fokus djelovanja bio na prevenciji, promociji i zaštiti od diskriminacije. Takva mreža bila bi servis svojevrzne besplatne pravne pomoći, kroz koji bi se žrtve informisale i osnažile na iniciranje postupaka za zaštitu od diskriminacije, upoznale sa pravima i obavezama i uputile na kriterijume prihvatljivosti akata kojima traže zaštitu. Međutim, realizacija te aktivnosti, zbog nastale situacije sa epidemijom COVID-19 je odložena.

Načelo nediskriminacije, kao jedno od temeljnih pravnih načela u ostvarivanju ljudskih prava i sloboda na jednakim osnovama, sadržano je u brojnim međunarodnim dokumentima univerzalnog i/ili regionalnog

karaktera. Crna Gora je svojim pristupanjem temeljnim međunarodnim sporazumima u oblasti ljudskih prava i sloboda potvrdila svoju posvećenost demokratskom društvenom razvoju, što podrazumijeva njihovu unutrašnju implementaciju i dosljednu primjenu u svim oblastima koje čine društvenu podlogu nacionalnog pravnog poretka. Postojećim antidiskriminacionim zakonodavstvom u Crnoj Gori, koji uključuje sistemski zakon, ali i druge propise sa antidiskriminacionim klauzulama, postavljen je temelj za unaprjeđenje ravnopravnosti i suzbijanje diskriminacije. Međutim, pravni okvir je potrebno i dalje usklađivati sa pravnom tekovinom Evropske unije i međunarodnim standardima u skladu sa razvojem ovih pravila koje se dešava na svakodnevnoj osnovi.

U ovom dijelu Izveštaja biće predstavljeni pojedini propisi koji su donijeti u toku 2020. godine, a koji su od uticaja na zaštitu od diskriminacije i unaprjeđenje ravnopravnosti u pojedinim oblastima.

Od 2012. godine institucija Zaštitnika se zalagala za pravno uređenje zajednice života dva lica istog pola. Donošenjem *Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola*⁵ unaprijeđen je pravni okvir ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Crna Gora je usvojila najrasprostranjeniji model uređenja istopolnih zajednica, tj. životno partnerstvo lica istog pola. Ovim Zakonom su regulisani imovinski odnosi partnera, pravo na nasljeđivanje, međusobno izdržavanje, poreski status partnera u smislu oslobađanja plaćanja poreza na promet nepokretnosti u slučaju prometa nepokretnosti nastalog između partnera u toku trajanja zajednice, dok su, u pogledu prava i obaveza u sistemu zdravstvenog osiguranja, kao i u pogledu prava iz socijalne i dječje zaštite, istopolni partneri izjednačeni sa bračnim drugovima. Zakon će se primjenjivati nakon godinu dana od dana stupanja na snagu, s tim što je neophodno izvršiti i usklađivanje drugih propisa.

Jedno od zakonskih unaprjeđenja zbog kojeg Zaštitnik izražava zadovoljstvo je izjednačavanje bračne i vanbračne zajednice u *Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju*.⁶ Naime, povodom pritužbe po kojoj je postupano pred ovom Institucijom, a zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na penziju vanbračne partnerke, ukazano je da više zakona u Crnoj Gori izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu u pogledu ostvarivanja određenih prava (Porodični zakon i Zakon o nasljeđivanju) i da postojanje normi koje na različit način regulišu isto pravno pitanje, a pri tom se nalaze u aktima jednake pravne snage u pravnom sistemu Crne Gore, predstavlja rizik po pravnu sigurnost građana koji u ovakvim slučajevima ne mogu sa sigurnošću znati kako će se prema njima postupati u određenim situacijama. Preporukom je od Ministarstva rada i socijalnog staranja kao resornog ministarstva tražena dopuna člana 43 i to na način što će se eksplicitno predvidjeti da se članom porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava iz člana 42 tog zakona, smatra i vanbračni drug. Osporenom odredbom Zakona neopravdano je napravljena razlika između vanbračnih partnera/ki u odnosu na bračne, dok su u praksi kod uvriježenih rodnih uloga bile nesrazmjerno pogođene žene u odnosu na muškarce. Prethodnim rješenjem je diskriminatorski postupano prema vanbračnim partnerima/kama u odnosu na bračne partnere/ke na osnovu bračnog statusa. Zaštitnik je diskriminaciju prepoznao kako u postupanju i isključivo jezičkom tumačenju norme od strane Fonda za penzijsko osiguranje Crne Gore, tako i u resornom ministarstvu u čijoj je nadležnosti bilo donošenje izmjena i dopuna u ovoj oblasti kreiranja javnih politika. Kod postojanja velikog broja vanbračnih zajednica ovaj institut predstavlja nezaobilaznu ustanovu XXI vijeka i nije se moglo očekivati da vanbračni/e partneri/ke snose prekomjeran teret i trpe posljedice neregulisanja postupka dokazivanja zajednice, već je na državi bilo da takav postupak uredi. Sa novim rješenjem instituta porodične penzije, Crna Gora je ovaj institut uskladila sa evropskim standardima i usaglasila sa društvenom realnošću u državi.

⁵ Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola ("Službeni list Crne Gore", br. 067/20)

⁶ "Službeni list Republike Crne Gore", br. 054/03, 039/04, 061/04, 079/04, 081/04, 029/05, 014/07, 047/07, "Službeni list Crne Gore", br. 012/07, 013/07, 079/08, 014/10, 078/10, 034/11, 039/11, 040/11, 066/12, 036/13, 038/13, 061/13, 006/14, 060/14, 060/14, 010/15, 044/15, 042/16, 055/16, 080/20

Pored ovog unaprjeđenja, isti zakon u članu 43a predviđa da pravo na porodičnu penziju može ostvariti i životni partner umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije koji je sklopio životno partnerstvo sa osobom istog pola, u skladu sa zakonom kojim se uređuje životno partnerstvo osoba istog pola. Uz to, pravo na porodičnu penziju mogu ostvariti i djeca ovih lica.

Vlada Crne Gore je na 161. sjednici od 12. marta 2020. godine utvrdila *Prijedlog zakona o potvrđivanju Marakeškog ugovora za olakšanje pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepi, slabovide ili imaju druge poteškoće u korišćenju štampanih materijala*.⁷ Marakeški ugovor zahtijeva od ugovornih strana da se obezbijedi ograničenje ili izuzeće u odnosu na autorsko pravo, kako bi se omogućilo „korisnicima“ ili „ovlašćenim subjektima“ da urade sve izmjene koje su potrebne kako bi se napravila kopija nekog djela u pristupačnom formatu za osobe sa teškoćama u pristupu štampanim djelima. Ugovorne strane obavezane su i da omoguće prekograničnu razmjenu pristupačnih kopija koje su napravljene u skladu sa ograničenjima i izuzecima iz Marakeškog ugovora, ili u skladu sa zakonom. Predlog Zakona je u skupštinskoj proceduri od 29. aprila 2020. godine, pa Zaštitnik očekuje da će se pitanje ratifikacije riješiti u što skorijem periodu.

Jedan od zakona koji je bio u fokusu pažnje Zaštitnika sa aspekta učešća žena u političkom i javnom životu je *Zakon o izboru odbornika i poslanika*⁸ za koji je još 2013. godine od strane ove Institucije upućena inicijativa za izmjenu odredbi koje se odnose na prisustvo manje zastupljenog pola na izbornim listama. Iako žene u Crnoj Gori čine nešto više od polovine populacije i predstavljaju veći dio glasačkog tijela, procenat njihovog učešća u predstavničkim tijelima i na mjestima odlučivanja još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Kao odgovor na dugogodišnje preporuke OEBS/ODIHR-a, a u cilju ostvarivanja principa rodne ravnopravnosti, inoviranim zakonodavstvom je predviđeno da na izornoj listi bude najmanje 40% kandidata manje zastupljenog pola, odnosno da na izornoj listi među svaka tri kandidata prema redoslijedu na listi mora biti najmanje po jedan kandidat pripadnik manje zastupljenog pola. Jedan od preduslova za ostvarenje većeg učešća žena na svim pozicijama odlučivanja je donošenje ovakvog inoviranog zakonskog rješenja, pa Zaštitnik očekuje da će u narednom periodu biti usvojen i da će borba za prava žena biti jedna od tema u fokusu.

*Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata*⁹ predviđeno je da je revizija glavnog projekta za sve objekte obavezna. Revizija glavnog projekta obuhvata, između ostalog, i provjeru usklađenosti projekta sa idejnim rješenjem na koji je data saglasnost glavnog državnog arhitekta i provjeru ispunjenosti uslova prilagođenosti objekta licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom. Zapaženo je da je Predlogom Zakona o izmjenama i dopunama ovog zakona bilo predviđeno više unaprjeđenja u odnosu na lica sa invaliditetom, uključujući ovlaštenje urbanističko-građevinskog inspektora da, kada u postupku inspekcijskog nadzora ocijeni da je povrijeđen zakon ili drugi propis, naredi vlasniku objekta u javnoj upotrebi u roku koji on odredi da obezbijedi pristup, kretanje i boravak za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Međutim, ovaj predlog nije prihvaćen.

Zaštitnik je pratio primjenu *Zakona o javnim okupljanjima*, pa u kontekstu člana 11. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ukazuje na obavezu države da zaštiti mirne skupove kako bi osigurala da se sloboda okupljanja uživa u praksi bez nedozvoljenih ograničenja. Iz *Izveštaja o primjeni Zakona o javnim okupljanjima*¹⁰ od 23. aprila 2020. godine proizilazi da je u 2019. godini policija izvršila 425 obezbjeđenja javnih okupljanja i 651 obezbjeđenje javnih priredbi, shodno Zakonu o javnim okupljanjima i javnim priredbama. Na navedenim javnim okupljanjima i javnim priredbama prisustvovalo je oko 880.000 građana. Kada su u pitanju sportske manifestacije, na nivou stanica policije, centara i odjeljenja

⁷ Dostupno na: <https://gsv.gov.me/vijesti/222808/Saopštenje-sa-161-sjednice-Vlade-Crne-Gore.html>

⁸ Dostupno na: www.gov.me/biblioteka

⁹ "Službeni list Crne Gore", br. 064/17, 044/18, 063/18, 011/19, 082/20

¹⁰ Dostupno na: <http://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/967/2270-13416-00-72-20-14.pdf>

bezbjednosti uspostavljena je elektronska evidencija - baza podataka radi praćenja djelovanja pripadnika navijačkih grupa iz zemlje i okruženja, učinilaca prekršaja na sportskim manifestacijama, kao i razmjene informacija sa partnerskim službama, a u skladu sa *Zakonom o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama*. Uspostavljanjem ove aplikacije, uredno se vodi evidencija i podnose prekršajne prijave protiv počinitelja prekršaja na sportskim manifestacijama. Ova oblast je od posebnog značaja kada se ima u vidu da se unutar ovakvih skupova i događaja vrlo često dešavaju incidenti sa rasističkim i sličnim motivima, o kakvom događaju je kad je Crna Gora u pitanju izvijestila i Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (2017.godina).

Tokom prve polovine 2020. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori sprovelo eksternu evaluaciju trećeg po redu strateškog dokumenta *Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti*¹¹ (PAPRR-a). Cilj evaluacije je bio da se dobije procjena u kojoj je mjeri *Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR 2017-2021)* dao doprinos poboljšanju opšteg položaja žena u Crnoj Gori. Evaluacija PAPRR-a je pružila nezavisne i sistematske procjene uspješnosti sprovedenih aktivnosti koje su predviđene ovim dokumentom, pri tom uvažavajući činjenicu neophodnosti primjene novog metodološkog pristupa izrade strateških dokumenata¹². Prilikom evaluacije ovog dokumenta organizovano je šest fokus grupa, koje su okupile 41 učesnika/cu koji su dali svoje viđenje ispunjenosti čitavog procesa donošenja i realizacije datog dokumenta.

Ministarstvo prosvjete je donijelo *Godišnji plan obrazovanja odraslih za 2020. godinu*¹³ kojim je predviđena obuka/trening za rodnu ravnopravnost, cjeloživotno obrazovanje žena, seoske populacije i lica sa invaliditetom, što je pomak u odnosu na ostale planove koje donosi to ili druga ministarstva. Predlog za unaprijeđenje sljedećeg plana bi bio preduzimanje mjera kojima se posvećuje pažnja zapošljavanju muškaraca u sektoru obrazovanja, ako se ima u vidu činjenica da prema podacima MONSTAT-a¹⁴ 76,6% zaposlenih u obrazovanju čine žene.

Strategija reforme pravosuđa koja je donijeta za period 2019-2022¹⁵ konstatuje da brojne arhitektonske prepreke (stepeništa, visoki pločnici, itd) sprječavaju adekvatnu primjenu prava na pristup pravdi licima sa invaliditetom. Kako bi se otklonili nedostaci prepoznati nakon sprovođenja prethodne Strategije, a koji su vezani za nemogućnost fizičkog pristupa licima sa invaliditetom zgradama pravosudnih institucija, izrađena je Analiza pristupa sudovima lica sa invaliditetom. U skladu sa nalazima Analize, u zgradi Vrhovnog suda Crne Gore, u kojoj su smješteni i Viši i Apelacioni sud, kao i zgradi Osnovnog suda u Podgorici, završen je projekat izgradnje lifta, i na taj način omogućen je nesmetan pristup ovim sudovima svim građanima. Stav Zaštitnika je da je došlo do izvjesnog ali nedovoljnog pomaka po pitanju arhitektonske pristupačnosti, pa smatra da je neophodno uložiti dodatne aktivnosti na poboljšanju pristupa ostalim sudovima u Crnoj Gori, kao i notarskim i izvršiteljskim kancelarijama.

U Strategiji se navodi da su žrtve krivičnog djela *nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima*, kao i žrtve nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici, prepoznate kao privilegovani korisnici besplatne pravne pomoći. Prilikom izrade godišnjeg izvještaja za 2019. godinu, Zaštitnik se obraćao svim organima radi dobijanja i objedinjavanja podataka o diskriminaciji, iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije i podataka na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pa je za potrebe tog izvještaja tražio od pravosudnih organa da dostave i informaciju o broju zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć podnijetih od strane žrtava krivičnog djela *nasilje*

¹¹ Dostupno na: <https://mmp.gov.me/biblioteka/strategije>

¹² <File:///D:/Downloads/EVALUACIJA%20PLANA%20AKTIVNOSTI%20ZA%20POSTIZANJE%20RODNE%20RAVNOPRAVNOSTI%20%20U%20CG%20%20Final.pdf>

¹³ Godišnji plan obrazovanja odraslih za 2020. godinu, str. 27

¹⁴ Žene i muškarci u Crnoj Gori, MONSTAT, 2019. godina

¹⁵ Dostupno na: <https://mpa.gov.me/biblioteka/strategije>

u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima, kao i žrtava nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici. Sudski savjet je istakao da se traženi podaci ne evidentiraju u postojećem informativnom sistemu. Takvi podaci nesumnjivo ukazuju da institut besplatne pravne pomoći nije dao rezultate u praksi kada su žrtve nasilja u porodici u pitanju, a posebno ako se uzmu u obzir brojnost i porast prijavljivanja nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, pa je jedna od preporuka ove Institucije da je neophodno unaprjeđenje baze podataka kao i promocija instituta besplatne pravne pomoći. Usvajanjem i sprovođenjem Strategije, Zaštitnik očekuje da će se nastaviti sa sprovođenjem prioriteta utvrđenih u pregovaračkom procesu za poglavlje 23, a sve u cilju efikasnijeg ostvarivanja i zaštite prava i sloboda građana.

II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM

2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2020. godine

Saglasno nadležnostima iz Zakona o zabrani diskriminacije, Zaštitnik je i za ovaj period izvještavanja vodio posebnu evidenciju o podnijetim pritužbama u vezi sa diskriminacijom. Praćenje prevalence, osnova, područja i oblika diskriminacije predstavlja prerogativ za efikasnu prevenciju i zaštitu od ove protivpravne pojave.

U periodu izvještavanja Zaštitnik je u radu imao 140 pritužbi zbog diskriminacije, što je daleko najveći broj od uspostavljanja nadležnosti Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije. Podsjećamo da je za isti period 2019. godine u radu bilo 80 predmeta, odnosno 82 predmeta u 2018. godini. Razlozi povećanja broja pritužbi su višestruki i međusobno povezani. Osim što objektivno i po samoj sadržini obraćanja ukazuju da povjerenje u instituciju Zaštitnika raste, oni mogu biti povezani sa trendom rasta diskriminacije u društvu, kao i sa osnaženošću lica u riziku od diskriminacije da ovu pojavu prijavljuju i protiv nje se bore svim raspoloživim sredstvima i mehanizmima. Ne smije se zanemariti ni uzročno - posljedična veza između diskriminacije i još uvijek aktuelne epidemije virusa COVID - 19, koja je umnogome izmijenila politike i obrasce ponašanja koji su nastali kao odgovor na nju, noseći stvarni i/ili potencijalni rizik kršenja načela jednakosti i nediskriminacije.

Do mjeseca u kojem se podnosi izvještaj, predmeti su riješeni na način što je u 21 predmetu utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i date su preporuke jednom ili više organa; u 11 nije utvrđena diskriminacija, niti povreda drugog prava; u 18 su podnosioci upućeni na druga djelotvorna pravna sredstva zaštite; u devet (9) je postupak obustavljen jer je povreda prava otklonjena u toku postupanja pred Zaštitnikom; pet (5) je riješeno ukazivanjem i pet (5) spajanjem. U 19 predmeta Zaštitnik nije postupao iz zakonom utvrđenih razloga (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku, a ni nakon isteka; nenadležnost); u šest (6) predmeta postupak je obustavljen zbog pokretanja sudskog postupka; u tri (3) je obustavljen jer je podnosilac povukao pritužbu; u šest (6) je obustavljen zbog nesaradnje podnosioca pritužbe, dok je 37 predmeta u radu.

Najveći broj pritužbi podnešen je u oblasti rada i zapošljavanja (42), što prati trend iz prethodnih godina kada je, takođe, u ovoj oblasti registrovan najveći broj pritužbi zbog diskriminacije. Međutim, za razliku od istog perioda izvještavanja prošle godine kada je u radu bilo 28 predmeta, zabilježeno je povećanje od čak 14 predmeta. Od ukupnog broja riješenih predmeta, u 12 je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava, i to po osnovu vjere ili uvjerenja; pola, promjene pola ili rodnog identiteta; invaliditeta; starosne dobi; zdravstvenog stanja; pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i po osnovu drugog ličnog svojstva koje eksplicitno nije prepoznato Zakonom o zabrani diskriminacije, a koje proizilazi iz otvorene klauzule ličnih svojstava.

U postupcima pred organima javne vlasti registrovana su 32 predmeta, što je vidno povećanje u odnosu na isti period prošle godine kada je u ovoj oblasti podnijeto samo 10 pritužbi. Porast broja pritužbi zabilježen je i u odnosu na postupanje pravosudnih organa sa podnijetih sedam (7) pritužbi za razliku od prošle godine kada su u radu bile četiri (4) pritužbe.

U području socijalne zaštite registrovano je 16 predmeta, pa se i u ovoj oblasti bilježi značajan rast broja obraćanja građana (prvih sedam mjeseci 2019. godine šest (6) predmeta). U oblasti zdravstvene zaštite zabilježeno je 11 predmeta, što je za deset (10) više u odnosu na isti period prošle godine, kada je u radu bio samo jedan (1) predmet zbog diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite.

Porast broja obraćanja građana zabilježen je i u oblasti unutrašnjih poslova i policijskog postupanja sa 12 predmeta u odnosu na isti period prošle godine kada su u radu bila dva (2) predmeta. U području pristupa dobrima i uslugama podnijeto je pet (5) pritužbi, odnosno četiri (4) u području javnog diskursa / medija, za razliku od prošle godine kada u ovim oblastima nije bilo registrovanih predmeta. Govor mržnje razmatran je u tri (3) predmeta, što je neznatno povećanje u odnosu na prošlu godinu kada je u radu bio jedan (1) predmet.

Broj obraćanja građana zbog diskriminacije u ostalim područjima ostao je na približnom nivou kao i prethodne godine, pa su u oblasti imovinsko - pravnih odnosa registrovana dva (2) i po jedan (1) predmet u oblasti penzijsko - invalidskog osiguranja i obrazovanja. Za razliku od prošle godine kada je u oblasti sporta zabilježeno pet (5) predmeta, u periodu izvještavanja nije podnijeta ni jedna pritužba zbog diskriminacije u ovoj oblasti. Konačno, u četiri (4) predmeta nije bilo moguće utvrditi područje i oblik diskriminacije.

2.2. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju u prvih sedam mjeseci 2020. godine

Područje rada i zapošljavanja - 42 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Nacionalna pripadnost	6	Nema povrede prava - 2; Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 2; U radu - 1;	
Vjera ili uvjerenje	6	Preporuka - 2; Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 2; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 1;	
Političko ili drugo mišljenje	2	U radu - 2;	
Pol, promjena pola, rodni identitet	6	Preporuka - 2; Nema povrede prava -1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; Spajanjem - 2;	

Invaliditet	4	Preporuka - 3; Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1;	
Starosna dob	2	Preporuka - 1; Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1	
Zdravstveno stanje	1	Preporuka - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	6	Preporuka - 2; Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 1;	
Druga lična svojstva	3	Preporuka - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 1;	
Bez osnova diskriminacije	6	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Ukazivanje - 1; Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 2; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljeno roku) - 1; U radu - 1;	
Postupci pred organima javne vlasti - 32 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Nacionalna pripadnost	7	Preporuka - 1; Nema povrede prava - 2; Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Nepostupanje (pritužba	

		nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 2;	
Invaliditet	1	Nenadležnost (ostalo) - 1;	
Zdravstveno stanje	1	U radu - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	13	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 2; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1; U radu - 10;	
Druga lična svojstva	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Bez osnova diskriminacije	9	Upućivanje na druga pravna sredstva - 2; Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 3;	

Postupci pred pravosudnim organima - 7 predmeta

Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Veza sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom	1	Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1;	
Vjera ili uvjerenje	1	U radu - 1;	
Političko ili drugo mišljenje	1	Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 1;	
Bez osnova diskriminacije	4	Nenadležnost (ostalo) - 2; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1; U radu - 1;	

Socijalna zaštita - 16 predmeta

Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Invaliditet	5	Nema povrede prava - 1; Ukazivanje - 1; Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 1;	
Zdravstveno stanje	3	Preporuka - 1; Nema povrede prava - 1; Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Bračno ili porodično stanje	1	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Rasa	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Druga lična svojstva	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Bez osnova diskriminacije	4	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Spajanjem - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 2;	

Zdravstvena zaštita - 11 predmeta

Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Veza sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom	1	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1;	
Pol, promjena pola, rodni identitet	2	Nema povrede prava - 1; U radu - 1;	
Invaliditet	3	Preporuka - 3;	
Zdravstveno stanje	2	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Obustava (povreda	

		otklonjena u toku postupka) - 1;	
Starosna dob	1	Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 1;	
Imovno stanje	1	U radu - 1;	
Druga lična svojstva	1	Preporuka - 1;	
Unutrašnji poslovi i policijsko postupanje - 12 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Nacionalna pripadnost	2	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; U radu - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1	U radu - 1;	
Vjera ili uvjerenje	8	Preporuka - 1; Ukazivanje - 2; Spajanje - 2; U radu - 3;	
Političko ili drugo mišljenje	1	Preporuka - 1;	
Imovinsko - pravni odnosi - 2 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Političko ili drugo mišljenje	1	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Bez osnova diskriminacije	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Penzijsko - invalidsko osiguranje - 1 predmet			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Bez osnova diskriminacije	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Pristup dobrima i uslugama - 5 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Invaliditet	2	Preporuka - 1; U radu - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1	Nema povrede prava - 1;	
Bez osnova diskriminacije	2	Ukazivanje - 1; Nepostupanje (pritužba	

		nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Obrazovanje - 1 predmet			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Druga lična svojstva	1	Nema povrede prava - 1;	
Javni diskurs / mediji - 4 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Rasa	1	Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1;	
Nacionalna pripadnost	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	1	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1;	
Bez osnova diskriminacije	1	Nema povrede prava - 1;	
Govor mržnje - 3 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1	U radu - 1;	
Nacionalna pripadnost	1	U radu - 1;	
Vjera ili uvjerenje	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Bez područja i oblika diskriminacije - 4 predmeta			
Osnov / lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Nacionalna pripadnost	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	1	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Bez osnova diskriminacije	2	Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1.	

III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI

Zakonom o zabrani diskriminacije propisana je obaveza sudova, državnih tužilaštava, organa uprave nadležnog za policijske poslove i inspekcijskih organa da vode posebnu evidenciju u formi elektronski vođene baze podataka o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom (član 33, stav 1). Iako je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava uredilo bliži sadržaj i način vođenja evidencija¹⁶, ni jedan organ još uvijek nema elektronski vođenu bazu podataka, već interno, na nivou većeg i/ili manjeg nivoa poznavanja obaveze po pitanju evidentiranja predmeta u vezi sa diskriminacijom, registruju podatke koji, po pravilu, ne odražavaju pravo stanje stvari u ovoj oblasti.

Saglasno odredbi člana 33. stav 2. Zakona o zabrani diskriminacije, a u svrhe izrade ovog izvještaja, Zaštitnik se obratio Višem sudu za prekršaje Crne Gore i Upravi policije radi dostavljanja podataka iz posebne evidencije za prvih šest mjeseci 2020. godine.

3.1. Podaci iz nadležnosti sudova za prekršaje

Prema podacima Višeg suda za prekršaje Crne Gore¹⁷, sudovi za prekršaje nijesu imali u radu predmete iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije. Sa druge strane¹⁸, sudovi za prekršaje su imali u radu 28 predmeta iz oblasti Zakona o javnom redu i miru sa elementima diskriminacije, i to: Sud za prekršaje u Podgorici 24 predmeta, Sud za prekršaje u Budvi jedan (1), dok je Sud za prekršaje u Bijelom Polju imao u radu tri (3) predmeta ovakve vrste. Riješeno je 10 predmeta, dok je 18 neriješenih.

U 22 slučaja okrivljenima je stavljen na teret prekršaj iz člana 19¹⁹ Zakona o javnom redu i miru²⁰; u tri (3) prekršaj iz člana 7 Zakona²¹; u dva (2) prekršaj iz člana 7 i 19 Zakona, dok je u jednom (1) slučaju okrivljenom stavljen na teret prekršaj iz člana 10 i 19 Zakona²². U 14 predmeta osnov diskriminacije je nacionalna pripadnost; u 11 seksualna orijentacija; dok je u tri (3) predmeta vjerska pripadnost konstituisala osnov diskriminacije.

Podsjećamo da su za prvih šest mjeseci 2019. godine pred sudovima za prekršaje vođena 44 predmeta sa elementima diskriminacije, što je za 16 predmeta više u odnosu na isti period ove godine. Podatak da pred sudovima za prekršaje nije bio ni jedan predmet u vezi sa prekršajima iz *Zakona o zabrani diskriminacije* nije neuobičajen, jer se pokazalo da se najveći broj predmeta procesuirao kao prekršaj iz oblasti *Zakona o javnom redu i miru*, kojih je uvijek bilo više u odnosu na predmete za koje su sankcije propisane *Zakonom o zabrani diskriminacije*.

¹⁶ Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije ("Službeni list Crne Gore", br. 050/14)

¹⁷ Akt Su II br. 110/20 od 24. jula 2020. godine

¹⁸ Akt Su II broj 154/20-1 od 8. oktobra 2020. godine

¹⁹ Član 19. Zakona o javnom redu i miru glasi: "Ko na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 250 eura do 1.500 eura ili kaznom zatvora do 60 dana."

²⁰ "Službeni list Crne Gore", br. 064/11, 056/20

²¹ Član 7. Zakona o javnom redu i miru glasi: „Ko na javnom mjestu vrijeđa drugog ili se drsko ponaša, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 100 eura do 400 eura ili kaznom zatvora do 30 dana.

Ko na javnom mjestu grubo vrijeđa drugog ili se na drugi način ponaša naročito drsko, bestidno ili uvredljivo, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 250 eura do 1.000 eura ili kaznom zatvora do 60 dana."

²² Član 10. Zakona o javnom redu i miru glasi: "Ko na javnom mjestu podstrekava ili izaziva drugog na tuču, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 150 eura do 1.000 eura ili kaznom zatvora do 30 dana. Ko na javnom mjestu fizički napadne drugog ili se fizički obračunava, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 350 eura do 1.000 eura ili kaznom zatvora do 60 dana."

Viši sud za prekršaje je takođe dostavio pregledan, detaljan i sveobuhvatan prikaz predmeta iz oblasti *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici* za period od 1. januara do 30. juna 2020. godine.

Prema dostavljenim podacima, prvostepeni sudovi za prekršaje su u prvoj polovini 2020. godine imali u radu 1.314 predmeta (dok je u za isti period prošle godine bilo 1.759 predmeta) iz oblasti *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*, od čega 830 Sud za prekršaje u Podgorici, 269 Sud za prekršaje u Budvi i 215 predmeta Sud za prekršaje u Bijelom Polju. Završeno je 596 ili 45,36% predmeta, od čega u Sudu za prekršaje Podgorica 301, Sudu za prekršaje Budva 169 i Sudu za prekršaje Bijelo Polje 126 predmeta.

Predmeti su riješeni na način što je izrečeno: 216 novčanih kazni; 26 kazni zatvora; 112 uslovnih osuda; 61 opomena i četiri (4) vaspitne mjere. U 28 predmeta postupak obustavljen; u devet (9) je zahtjev odbačen; u 124 je donijeta oslobađajuća odluka, dok je 16 predmeta riješeno na drugi način.

Izrečeno je 188 zaštitnih mjera, i to: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 25; zabrana približavanja - 54; zabrana uznemiravanja i uhođenja - 79; obavezno psihijatrijsko liječenje - 12; liječenje od zavisnosti - 13 i obavezni psihosocijalni tretman - 5.

U 596 završenih predmeta postupci su vođeni protiv 725 nasilnika, od čega je bilo 708 punoljetnih (575 muškaraca i 133 žene) i 17 maloljetnih (svi muškog pola). Na uzorku od 641 nasilnika, odnosno 83,25% od ukupnog broja nasilnika u završenim predmetima, njih 365 ili 56,94% su nezaposlena lica. Na uzorku od 471 nasilnika ili 61,17% od ukupnog broja nasilnika, njih 176 ili 37,36% ima osnovno obrazovanje; 279 ili 59,24% srednje obrazovanje, dok 16 ili 3,40% ima višu ili visoku stručnu spremu.

U 596 završenih predmeta ukupno je bilo 770 žrtava nasilja, od čega 668 ili 86,75% punoljetnih i 102 ili 13,25% maloljetnih. Od ukupno 668 punoljetnih žrtava nasilja, u 459 slučajeva žrtve su bile žene (68,71%), dok su u 209 slučajeva žrtve bili muškarci (31,29%). Od ukupno 102 maloljetne žrtve nasilja, 61 je bila žrtva muškog i 41 ženskog pola.

Viši sud za prekršaje je u prvoj polovini 2020. godine imao u radu 52 predmeta iz oblasti *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*, od čega 47 PŽP, 3 PŽPI i 2 PŽPO predmeta.

Od ukupno 47 PŽP predmeta iz ove oblasti, 42 je bilo novih i pet (5) administrativno vraćenih iz 2019. godine. Potvrđeno je 27 predmeta; sedam (7) je ukinuto; 10 je preinačeno; dok su tri (3) nezavršena. U 31 PŽP predmetu žalioци su okrivljeni, u 13 je Uprava policije podnosilac zahtjeva, dok su u tri (3) predmeta oštećeni.

U tri (3) PŽPI predmeta žalbu su izjavili kažnjeni. Jedan predmet je potvrđen, drugi je ukinut zbog bitne povrede, dok je treći predmet neriješen.

U dva (2) PŽPO predmeta žalbe su izjavili kažnjeni. U oba predmeta je potvrđeno prvostepeno rješenje.

3.2. Podaci iz nadležnosti Uprave policije

Prema Informaciji u vezi sa prijavljenim i procesuiranim slučajevima diskriminacije za period od 1. januara do 30. juna 2020. godine²³, Upravi policije je podnijeto 17 prijava za diskriminatorno postupanje (72 za isti period prošle godine), i to tri (3) prijave od NVO LGBT Forum Progres; 12 od NVO LGBTIQ Socijalni centar i dvije (2) prijave od strane fizičkih lica. U 15 predmeta osnov diskriminacije je konstituisala

²³ Informacija sadržana u aktu Uprave policije od 26. oktobra 2020. godine

seksualna orijentacija, a u dva (2) predmeta vjerska, odnosno nacionalna pripadnost. U svih 17 predmeta žrtve diskriminacije su lica muškog pola, dok je 16 prijavljenih slučajeva po nepoznatom izvršiocu.

Sve prijave koje su podnijete od strane NVO LGBT Forum Progres i NVO LGBTIQ Socijalni centar se odnose na komentare koje su građani iznosili na facebook profilima. Prema dostavljenoj informaciji najveći broj prijava je podnijet u mjesecu maju tekuće godine.

Od registrovanog broja predmeta, podnijet je jedan (1) zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka zbog izvršenog prekršaja iz člana 19 Zakona o javnom redu i miru; u tri (3) slučaja je od strane nadležnih tužilaštava ocijenjeno da nema elemenata bića krivičnog djela ni prekršaja, dok su policijski službenici, nakon obavljenih razgovora, izrekli mjeru upozorenja; sedam (7) izvršilaca nije identifikovano jer su im facebook profili ugašeni; dok je osnovnom državnom tužilaštvu dostavljeno šest (6) slučajeva na ocjenu i odlučivanje.

Uprava policije je za naznačeni period registrovala 130 krivičnih djela iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore, *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* (110 za prvih šest mjeseci 2019. godine), i 21 krivično djelo koje se dovodi u vezu sa nasiljem u porodici, a kvalifikovana su drugačije. Navedena krivična djela počinjena su od strane 149 izvršilaca (131 muškog i 18 ženskog pola), nad 165 žrtava (114 ženskog i 51 muškog pola). U istom periodu registrovana su 803 prekršaja (700 za prvih šest mjeseci 2019. godine) u vezi sa nasiljem u porodici, koja su počinjena od strane 796 izvršilaca (615 muškog i 181 ženskog pola), nad 895 žrtava (506 ženskog i 389 muškog pola). Prema dostavljenoj informaciji najveći broj krivičnih djela i prekršaja iz ove oblasti izvršen je tokom mjeseca juna tekuće godine, dok je trećina prijavljena i procesuirana na teritoriji opštine Podgorica.

IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

U periodu na koji se Izvještaj odnosi, Zaštitnik je nastavio saradnju sa svim relevantnim društvenim i međunarodnim subjektima koji doprinose promociji jednakosti, zaštiti od diskriminacije, stvaranju inkluzivnog društvenog ambijenta i poštovanju načela ravnopravnosti. U ovom dijelu izvještaja dat je pregled najznačajnijih aktivnosti ostvarenih u saradnji sa različitim partnerima.

U cilju podizanja svijesti o značaju načela zabrane diskriminacije, opšteg unaprjeđenja stanja u toj oblasti i u cilju jačanja kadrovskih kapaciteta sektora za zaštitu od diskriminacije, zaposleni u ovom sektoru su u skladu sa ranije ustanovljenom praksom i u periodu za koji se podnosi izvještaj nastavili sa učešćem na obukama koje se odnose na zaštitu od diskriminacije, kako u svojstvu predavača, tako i u svojstvu učesnika.

Predstavnici Zaštitnika aktivno su pratili rad većine radnih grupa, koje su radile na unaprjeđenju pravnog okvira u ovoj oblasti, što omogućava razmjenu iskustava u pogledu prakse i standarda, kao i unaprijeđeno poznavanje oblasti u kojima je neophodno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima.

Posebno treba istaći da je Skupština Crne Gore 26. saziva, na Petoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasjedanja u 2020. godini, 1. jula 2020. godine, donijela Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola. Zaštitnik je još 2012. godine podnio inicijativu za donošenje zakona kojim bi se pravno prepoznala i uredila zajednica života između dva lica istog pola, a u periodu koji je prethodio usvajanju ovog zakona aktivno je zagovarao usvajanje istog, što se može vidjeti u dijelu izvještaja koji slijedi. Zaštitnik očekuje da će nakon usvajanja Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola pozicija LGBTIQ osoba u Crnoj Gori biti značajno unaprijeđena.

4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti

Zaštitnik je bio panelista na konferenciji na kojoj je predstavljen indeks rodne ravnopravnosti. Tom prilikom, Zaštitnik je istakao da će Indeks doprinijeti razvijanju boljih politika u navedenim oblastima. Poručio je da žene individualno imaju moć da promijene stvarnost. Govoreći o radu Zaštitnika i predmetima koji se tiču konfliktnih razvoda i porodičnog nasilja, Zaštitnik je kazao da su u njima žene često svjedočile da im je muž ograničavao pristup finansijama i da su često zaradu predavale supružniku. Ukazao je i da je Izvještaj koristan Instituciji i da daje smjernice za naredne aktivnosti, te poručio da svim ostalim relevantnim kreatorima javnih politika i nadležnim organima ovaj dokument treba da bude putokaz za strateško djelovanje u popravljaju stanja. Konferenciju su zajednički organizovali Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE), Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kabinetom potpredsjednika Vlade Crne Gore za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i Upravom za statistiku Crne Gore (MONSTAT).

U okviru teorijskog dijela *Programa inicijalne obuke*, polaznici iz reda sudija za prekršaje i sudija drugih sudova u Crnoj Gori posjetili su instituciju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Istovremeno, u toku posjete održan je modul obuke koji je posvećen Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda na temu »Zabrana diskriminacije« na kojoj je predavač bio Zaštitnik, a u eksplikaciji standarda ove važne oblasti ljudskih prava govorile su savjetnice za oblast anti-diskriminacije.

Na poziv Centra za građansko obrazovanje (CGO) savjetnica Zaštitnika održala je srednjoškolcima sa teritorije Crne Gore predavanje na temu „Ljudska prava i diskriminacija: mehanizmi zaštite ljudskih prava“. Savjetnica je govorila o nadležnostima institucije Zaštitnika, postupanju po pritužbama građana, promotivnim i drugim aktivnostima kojima je posvećena. Ukazala je na ključne oblasti društvenog života u kojima su kršenja ljudskih prava najprisutnija, ali i na mehanizme koji građanima stoje na raspolaganju na putu zaštite njihovih prava. Ona je poslala poruku pune otvorenosti institucije Zaštitnika prema mladima i pozvala ih da zajedno gradimo društvo građanske kulture koje je netolerantno na nediskriminaciju i kršenja ljudskih prava. Škola ljudskih prava se održava u okviru projekta „LGBTI prava i izvan 4 zida - JEDNAKOST za sve“ koji finansira Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

U skladu sa opredjeljenjem institucije Zaštitnika da prati stanje pojedinih kategorija stanovništva koje se nalaze u posebnom riziku u vezi sa epidemijom COVID 19, savjetnica Zaštitnika je u Nikšiću posjetila NVO Centar za romske inicijative i SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, dok je telefonskim putem razgovarala sa, izvršnim direktorom Udruženja mladih sa hendikepom u tom gradu.

Savjetnica Zaštitnika je polaznicima škole Rodne ravnopravnosti, koju je od 20. februara do 20. marta ove godine organizovao Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), govorila o međunarodnom i nacionalnom zakonodavnom okviru koji se odnosi na rodnu ravnopravnost, a pojasnila je i osnovne pojmove u ovoj oblasti. Predstavila je i institucionalni okvir, s akcentom na mandat, praksu i postupanje institucije Zaštitnika. Istakla je i da neravne pozicije žena i muškaraca u društvu, različito distribuirane političke moći, kao i nejednakost u privatnoj sferi, predstavljaju razloge zbog kojih se o temi rodne ravnopravnosti mora govoriti više i sistematičnije. CEDEM je Školu rodne ravnopravnosti organizovao u okviru projekta „Dijelimo odgovornost - promocija politika rodne ravnopravnosti!“, koji podržava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Zaštitnik je učestvovao na tematskoj sjednici Odbora za ljudska prava, koja je održana u saradnji sa Savjetom Evrope i Delegacijom EU. Tom prilikom, on je istakao da se Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola ne donosi ni na čiju štetu, već u korist pripadnika LGBTIQ populacije. On je podsjetio da ljudska prava pripadaju svakom čovjeku činjenicom rođenja i da se o tome ne pregovara.

Zaštitnik je govorio na okruglom stolu „Pristup pravdi za OSI i jednako priznanje pred zakonom“, koji je organizovalo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG), u saradnji s Centrom za građanske slobode (CEGAS), a u okviru projekta All = in Access 2 Justice - Svi jednaki u pristupu pravdi. On je, tom prilikom, kazao da je oduzimanje poslovne sposobnosti osobama sa invaliditetom jedna od brojnih barijera sa kojima se suočavaju pripadnici ove populacije. Ukazao je da u praksi Evropskog suda za ljudska prava sada već postoji dovoljno primjera kad su u pitanju lica lišena poslovne sposobnosti, pa koncept neograničenost lišenja poslovne sposobnosti može da dovede do kršenja prava na pristup sudu. Zaštitnik je istakao i da smatra da je drugi važan problem nedostatak pristupačnosti i uslova prilagođenosti za OSI u najširem smislu i da je to nešto na čemu treba raditi ne samo sa stanovišta državnih organa, već i svih onih koji zagovaraju prava OSI.

Povodom Međunarodnog dana žena, zamjenica Zaštitnika je govorila na sjednici Ženskog parlamenta. Ona je podsjetila da je nacionalno zakonodavstvo Crne Gore u značajnoj mjeri usklađeno sa dokumentima donijetim u okviru sistema Ujedinjenih nacija, Evropske unije i Savjeta Evrope, kojima se uređuje rodna ravnopravnost i podstiče primjena principa jednakog tretmana za žene i muškarce. Istovremeno je istakla da se i pored unaprijeđenih zakonodavnih i strateških rješenja, žene u crnogorskom društvu još uvijek susreću sa značajnim brojem problema u različitim domenima privatnog i javnog života, pa stoga dostizanje ravnopravnosti žena u svim sferama društvenog i političkog života

mora ostati u vrhu prioriteta ciljeva države. Ona je podsjetila i na problem rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici.

Na poziv Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG), koje je u okviru projekta Karavan ljudskih prava OSI organizovalo Školu ljudskih prava OSI, savjetnica Zaštitnika bila je predavač na temu „Zaštita ljudskih prava s posebnim akcentom na prava OSI pred Evropskim sudom za ljudska prava i uloga Zaštitnika u procesuiranju pojedinih slučajeva diskriminacije“. Ona je studentima završnih godina društvenih nauka, kao i mladima s invaliditetom koji su aktivisti u organizacijama osoba s invaliditetom, predstavila slučajeve diskriminacije po osnovu invaliditeta koji su prijavljeni Zaštitniku, a u vezi sa povredom prava na mirno uživanje imovine, prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, prava na rad i drugih materijalnih prava. Govorila je o diskriminaciji kao posljedici nepristupačnih objekata i površina u javnoj upotrebi, neobrazloženih odluka o prijemu u radni odnos, diskriminativnih podzakonskih akata kojima se derogira zakonska norma i ograničavaju prava i dr. Jedan segment predavanja bio je posvećen ulozi i značaju Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući praksu Evropskog suda.

Zaštitnik je učestvovao na video konferenciji povodom Evropskog dana samostalnog života OSI, koju je organizovalo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore. On je, tom prilikom, podsjetio na ključne principe UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Ukazao je da pojam „samostalan život“ nije striktno formulisano u UN Konvenciji, te da tako nije i teško može biti predmet definicije u unutrašnjem pravu, iz razloga što to ne bi bilo moguće definisati za bilo koju društvenu kategoriju, bez rizika da će nešto ostati izvan opsega zaštite ovog prava i slobode. Zaključna poruka Zaštitnika povodom Dana samostalnog života jeste „Samostalnost = integritet = dostojanstvo = sloboda“.

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad starijim osobama, Zaštitnik je za Radio Crne Gore govorio o položaju ove kategorije stanovništva, ocijenivši da se u našem društvu stariji sve više doživljavaju kao teret, umjesto kao resurs. On je saopštio da nemamo podatke koji ukazuju da je nasilje nad starijima u porastu, ali da slučajevi iz prakse rada Institucije navode da se ono najčešće dešava u porodicama i to onda kada stariji postanu teret porodici, koja ih zato marginalizuje, posebno ako imaju imovinu, nepokretnosti. Podsjetio je da nasilje nije samo fizičke prirode, već češće psihičko, emocionalno, naročito kada stariji postanu „moneta za potkusirivanje između drugih članova porodice“. Zaštitnik je povodom ovog Dana poručio da je potrebno više brige i pažnje na dnevnom nivou za starije u našem okruženju, naročito od strane srodnika, kako bismo dokazali da smo humano društvo“.

U susret obilježavanju 20. juna, Međunarodnog dana izbjeglica, savjetnica Zaštitnika učestvovala je u radu 59. Sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, na kojoj je razmatran Završni izvještaj o realizaciji Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno-raseljenih lica u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na oblast Konik 2017-2019. godina. Na sjednici je ocijenjeno da je u trajnom rješavanju pitanja raseljenih i interno-raseljenih lica u Crnoj Gori najviše urađeno na regulisanju njihovog pravnog statusa, kao osnove za ostvarivanje ostalih prava. Savjetnica je poručila da se uprkos određenom napretku, Romi i Egipćani i dalje suočavaju sa ograničenim pristupom mogućnostima u različitim oblastima života, zbog čega zajednica mora nastaviti sa trajnim i održivim rješavanjem pitanja raseljeničke populacije.

Savjetnica Zaštitnika je prisustvovala 61. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode na kojoj je Odbor razmatrao i po drugi put podržao Predlog Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola. Savjetnica je podržala aktuelizaciju Predloga zakona, navodeći da je Zaštitnik još 2012. godine podnio inicijativu za donošenje zakona kojim bi se pravno prepoznala i uredila zajednica života između dva lica istog pola. Podsjetila je na obavezu države da, sve dok se takav zakon ne usvoji, direktno primijeni standarde razvijene praksom Evropskog suda za ljudska prava u onim oblastima života gdje je sud izjednačio prava

istopolne sa heteroseksualnom zajednicom, te poručila da zakonodavac mora prepoznati zajednicu koja je *de facto* dio našeg društva i obezbijediti svim njenim pojedincima jednakost u dostojanstvu i pravima.

Zaštitnik i savjetnica Zaštitnika bili su predavači na skupu o multikulturalizmu u Crnoj Gori. Zaštitnik je govorio o domaćem i međunarodnom pravnom okviru u ovoj oblasti, standardima i praksi. Savjetnica je govorila u okviru dva tematska panela „Postupci zaštite od diskriminacije i prava pripadnika manjina – pravo i praksa“ i „Crnogorski pravni poredak i specifičnost zaštite od diskriminacije“. Sa obuke je poručeno da je pitanje multikulturalizma blisko povezano sa anti-diskriminacijskim garancijama, kao i da su mjera jednakosti i jednakih mogućnosti za sve osnov razvoja društva koje baštini i promoviše kulturnu raznolikost. Predavanje je organizovao Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM). Ciljna grupa predavanja bili su predstavnici nacionalnih savjeta i NVO sektora.

Na završnoj konferenciji „LGBTI prava i izvan 4 zida - JEDNAKOST za sve“ organizovanoj u okviru istoimenog projekta, savjetnica Zaštitnika govorila je na panelu Pozicija LGBTI osoba u Crnoj Gori i aktuelni izazovi. Ona je predstavila slučajeve diskriminacije koji su *de facto* proizilazili iz stereotipa, predrasuda i diskriminatornih obrazaca ponašanja. Istakla je da se napadi i govor mržnje podstaknuti homo/transfobičnim motivima najčešće procesuiraju u prekršajnom postupku, gdje se izriču novčane kazne ili uslovne osude, a da izostaje krivično gonjenje, te poručila da se time ne šalje jasna poruka da se na ove delikte reaguje izricanjem djelotvornih, proporcionalnih i odvrćajućih sankcija. Kazala je da vjeruje da će pozicija LGBTIQ osoba u Crnoj Gori biti značajno unaprijeđena i da će ostvarivati širok korpus prava u onom trenutku kada se usvoji Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola. Ona je izrazila očekivanje da će Zakon, nakon što je po drugi put upućen Skupštini Crne Gore na usvajanje, dobiti potrebnu parlamentarnu većinu. Projekat je sproveo Centar za građansko obrazovanje (CGO) uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava sa ciljem poboljšanja razumijevanja ljudskih prava LGBTI osoba kod mladih ljudi i opšte javnosti, podizanja svijesti o štetnosti stereotipnog uokviravanja LGBTI osoba i značaju prihvatanja LGBTI osoba kao jednakih i ravnopravnih.

Zaštitnik i savjetnica Zaštitnika u oblasti zaštite od diskriminacije učestvovali su u diskusiji o ljudskim pravima LGBTIQ osoba koju su organizovale nevladine organizacije LGBT Forum Progres i LGBTIQ Socijalni Centar. U uvodnom dijelu diskusije koja je održana u prostorijama SOGI Centra u Podgorici Zaštitnik je predstavio rad Institucije i nadležnosti u okviru njenog djelovanja, kao i specifičnosti rada tokom pandemije korona virusa u Crnoj Gori. Savjetnica je prisutne upoznala sa mehanizmima zaštite od diskriminacije i procesom obraćanja instituciji Zaštitnika, kao i koracima koji se preduzimaju po prijemu predmeta. Oni su, nakon uvodnih obraćanja, imali proaktivnu i dinamičnu diskusiju sa prisutnima o brojnim aktuelnim temama iz društvenog života Crne Gore, u oblasti zaštite od diskriminacije, ljudskih prava i sloboda, te uopšte poštovanja zakona i međunarodnih konvencija.

Povodom završnog događaja projekta „Zapošljavanje osoba sa invaliditetom kroz inovativno zanimanje i razvoj preduzetničkog duha“ savjetnica Zaštitnika je bila gost Saveza slijepih Crne Gore. Ona je istakla da je u pitanju značajan projekat, jer je osobe sa invaliditetom podstakao da se uključe, osjete radno okruženje i atmosferu, te nauče određene specifičnosti i vještine posla. Ona je kratkom video pričom izrazila očekivanje da će jedan broj osoba sa invaliditetom nastaviti da se bavi poslom u pržionici kafe ukoliko je takav angažman zasnovan na njihovom slobodnom izboru. Savjetnica je pohvalila kreatora ideje na kojoj je zasnovan projekat, pozivajući relevantne aktere da kroz svoj primjer pokažu društveno odgovorno poslovanje i na principu jednakih mogućnosti obezbijede uslove i zaposle osobe sa invaliditetom. Projekat je realizovao Savez slijepih Crne Gore u partnerstvu sa Organizacijom slijepih za Nikšić, Šavnik i Plužine, a uz finansijsku podršku Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Zaštitnik se, sa Zamjenicom i savjetnicama, sastao sa Izvršnom direktoricom Centra za ženska prava (CŽP) i koordinatorom evropskih projekata koji se tiču diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja kao i

trgovine ljudima. Osim aktuelnih pitanja iz oblasti rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije, sagovornici su razmijenili informacije o funkcionisanju tokom epidemije koronavirusa, konstatujući povećan broj obraćanja građana u odnosu na isti period prošle godine. Razmijenjene su informacije o više pojedinačnih slučajeva iz prakse Centra, od kojih će se neki vjerovatno naći i u radu pred institucijom Zaštitnika. Razgovarano je i o potrebi izmjene zakona o zabrani diskriminacije i nasilja u porodici, neadekvatnom vođenju statistike o slučajevima diskriminacije pred nadležnim organima, kao i o poteškoćama za dobijanje objedinjenih informacija za potrebe izrade posebnih tematskih izvještaja u ovim oblastima.

Zaštitnik se sa zamjenicom za oblast zaštite od diskriminacije i savjetnicom sastao sa predstavnikom LGBT Forum Progres-a. Na sastanku je saopšteno da su pripadnici LGBTIQ zajednice u Crnoj Gori i dalje u značajnoj mjeri izloženi uvredama, prijetnjama i govoru mržnje na društvenim mrežama i portalima i da većina prijava rezultira prekršajnom odgovornošću. U okviru priprema za učešće predstavnika Institucije na međunarodnoj konferenciji Evropske mreže mladih savjetnika /ENYA/, čija je ovogodišnja tema odnos prema LGBTIQ zajednici, dogovorene su konsultacije zlatnih savjetnika Ombudsmana sa LGBT Forum Progres-om. Takođe, načelno je dogovorena saradnja u budućem periodu u vezi sa istraživanjem primjene metode konverzivne terapije u Crnoj Gori (slučajevi pokušaja promjene seksualne orijentacije alternativnim metodama kao što su nadriljekarstvo, religijske i okultne aktivnosti). Razgovarano je i o drugim aktuelnim temama od interesa za LGBTIQ zajednicu u Crnoj Gori.

Savjetnice Zaštitnika aktivno su učestvovala u online fokus grupi sa predstavnicima/ama nadležnih institucija i ženskih organizacija na temu nasilje i diskriminacija nad ženama, djevojkama i djevojčicama sa invaliditetom. Savjetnice su iznijele ključna zapažanja kada je u pitanju rad institucije Zaštitnika sa stanovišta zaštite od diskriminacije osoba sa invaliditetom i rodno zasnovanog nasilja. Poslale su poruku da sistemski pristup u bavljenju ovim pitanjem zahtijeva uključivanje perspektive invaliditeta u sve relevantne propise i strateške dokumente, kao i osnaživanje žena i djevojčica sa invaliditetom kroz odgovarajuće obuke i servise da prijavljuju nasilje i diskriminaciju. Istovremeno su ukazale na potrebu da se postojeći servisi i usluge za prijavu nasilja i postupanje po prijavama učine pristupačnim za osobe sa invaliditetom, kao i da se uspostave i razviju usluge prihvatilišta - skloništa za žrtve nasilja koje su pristupačne za osobe sa invaliditetom. Fokus grupa je dio projekta „Žene i djevojke s invaliditetom za svoju ravnopravnost“ koji sprovodi novoosnovana nevladina organizacija Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke).

4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje

Zaštitnik je razgovarao sa ekspertima Savjeta Evrope, u vezi sa aktivnostima iz projekta koji se tiče promocije različitosti i jednakosti u Crnoj Gori, a dio je horizontalnog instrumenta za zapadni Balkan i Tursku II i fokusiran je na podršku korisnicima u Crnoj Gori u suzbijanju govora mržnje i zločina iz mržnje, promovisanje i zaštitu prava LGBTIQ osoba, jačanje antidiskriminacijskih institucija/mehanizama i koordinaciju u skladu sa standardima SE, posebno preporukama Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije. Na sastanku je ocijenjeno da to što u Crnoj Gori i dalje ne postoji jednoobrazno vođenje baze podataka o slučajevima diskriminacije pred državnim organima i institucijama otežava adekvatan odgovor i praćanje ove pojave. Saopšteno je da će unaprijeđenje baze statističkih podataka o slučajevima diskriminacije pred crnogorskim državnim organima biti jedan od prioriteta aktuelnog projekta. Na sastanku je razgovarano i o društvenoj odgovornosti za izgovorenu riječ i zaključeno da je u narednom periodu potrebno kreirati i/ili snažiti aktivnosti koje će doprinijeti prevenciji govora mržnje i zločina iz mržnje.

Zaštitnik je učestvovao na konferenciji, povodom druge faze projekta Horizontal Facility za Zapadni Blakan i Tursku. On je kazao da predmeta koji se tiču zločina iz mržnje i govora mržnje ima veoma malo,

sa stanovišta podataka do kojih Institucija dolazi. Dodao je da razloga ima više, ali da u lancu gonjenja, odnosno otkrivanja ovih delikata nemamo, odnosno još uvijek nijesmo usvojili adekvatne standarde kada se to tiče zločina iz mržnje, kao i govora mržnje. Zaštitnik je podsjetio i na preporuke Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, kao i na razvoj standarda u ovoj oblasti.

Zaštitnik je učestvovao na webinaru povodom prava starih. Tom prilikom, ocijenjeno je da je starije stanovništvo posebno pogođeno epidemijom COVID 19 i da je jedna od kategorija koja je najviše izložena riziku. Poslata je poruka solidarnosti sa starijim stanovništvom i upućen apel da svi moraju disciplinovano poštovati aktuelne mjere nadležnih, jer će se samo tako dati konkretan doprinos očuvanju zdravlja i poštovanju prava naših starijih sugrađana. Ocijenjeno je da su među najvećim izazovima u ovoj oblasti jaz između nacionalnih politika i međunarodnih instrumenata, barijere na nacionalnom nivou i uticaj COVID 19 na nacionalne politike. Webinar je održan u organizaciji Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava /ENNHRI/, čiji je član i institucija Zaštitnika.

Zaštitnik je učestvovao na on-line sastanku na kojem su predstavljeni rezultati izvještaja (LAT-legal assessment tool, odnosno alat za pravnu procjenu) u vezi sa komponentom Ekonomskog osnaživanja žena. On je istakao zalaganje Institucije na polju rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije žena. Posebno je akcentovao imovinska prava žena koja proizilaze iz Porodičnog zakona, kao i iz Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH DRUŠTVENIH GRUPA

Period izvještavanja obilježen je epidemijom COVID-19²⁴, kada su vlasti u Crnoj Gori, radi očuvanja javnog zdravlja i sprječavanja širenja zarazne bolesti, preduzimale hitne/privremene mjere, kakve su uvođenje karantina, mjere ograničenja kretanja, „socijalno distanciranje“, zabrana javnih okupljanja, i dr. Opasnost koju nosi epidemija COVID-19 po život i tjelesni integritet nesumnjivo je postavila pitanje materijalnih i procesnih pozitivnih obaveza države u odnosu na poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda. U izvršavanju svojih pozitivnih obaveza preuzetih Evropskom konvencijom, države, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, uživaju određenu slobodu procjene (*margin of appreciation*) u slučaju mjera koje su usvojile kao odgovor na "postojanje izuzetno teške krize bez presedana".

Kada se pomenute mjere primjenjuju duže od nekoliko dana, što je bio slučaj u Crnoj Gori, ne samo da zadiru u slobodu kretanja, već i u čitav niz drugih prava garantovanih nacionalnim zakonodavstvom i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući naročito pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života.²⁵ U tom smislu, u posebnom riziku su bile ranjive kategorije stanovništva, kakve su starije osobe, osobe sa invaliditetom, osobe u stanju socijalne potrebe, kao i osobe u ruralnim područjima. Mjerama (samo) izolacije i ograničenog kretanja uskraćivala se mogućnost pojedinaca da posjećuju svoje porodice i razvijaju druge lične odnose i aspekte sopstvenog identiteta kroz niz aktivnosti koje bi obično upražnjavali. Ova zadiranja, bez sumnje, izazvala su tegobe djeci odvojenoj od jednog ili oba roditelja, kao i starijim osobama kojima je bio ograničen pristup svakodnevnoj njezi i porodičnim kontaktima.

U odnosu na postupke pred Zaštitnikom, a u vezi sa mjerama suzbijanja COVID-19, građani su prigovarali postupanju policijskih službenika prilikom ostvarivanja vjerskih sloboda i praktikovanja vjerskih prava; nejednakom postupanju u ograničavanju prava na slobodu kretanja i javnog okupljanja, kao i povredi prava na poštovanje privatnog života. Jedan broj građana tražio je pomoć radi obezbjeđenja osnovnih životnih potrepština, dok im je svakodnevno, i uz posredovanje sa nadležnim organima, pružana pravna pomoć po pitanju ostvarivanja prava iz domena zdravstvene i socijalne zaštite, kao i prava iz rada i po osnovu rada.

Imajući u vidu aktuelnost ove teme, interesovanje i pažnju laičke i stručne javnosti, u pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda u vrijeme epidemije COVID 19, želimo ukazati i na pojedine odluke Ustavnog suda Crne Gore, koje jesu po svojoj materijalnopravnoj sadržini izuzetno značajan izvor prava.

Ustavni sud Crne Gore je odlukom *U II br. 23/20, od 30. juna 2020. godine* („Službeni list Crne Gore“ br.87/20) odbio predlog za utvrđivanje neustavnosti i nezakonitosti Naredbe o sprovođenju mjera za sprječavanje infekcije izazvane novim koronavirusom ("Službeni list Crne Gore", br.14/20 i 14/20-I.); Naredbe o zabrani putovanja putnika iz Crne Gore avio saobraćajem na sjever Republike Italije u Milano i Bolonju kao i ulazak putnika iz tih destinacija u Crnu Goru ("Službeni list Crne Gore", broj 14/20.); Naredbe za preduzimanje privremenih mjera za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog koronavirusa ("Službeni list Crne Gore", br.14/20., 15/20., 16/20., 17/20., 18/20., 19/20., 20/20., 21/20., 22/20., 23/20., 24/20. 25/20., 26/20. i 27/20.) i Naredbe o proglašavanju epidemije

²⁴ Ministarstvo zdravlja je, 26. marta 2020. godine, na predlog Instituta za javno zdravlje, donijelo Naredbu o proglašavanju epidemije zarazne bolesti COVID-19, kojom je propisano da se proglašava epidemija zarazne bolesti COVID-19 zbog koje je ugroženo čitavo područje Crne Gore i da će se za vrijeme trajanja epidemije zarazne bolesti COVID-19 preduzimati mjere koje propisuju nadležni organi.

²⁵ The AIRE Centre, Advice on Individual Rights in Europe, "COVID-19 i efekat na ljudska prava", 28. april 2020. godine, str. 5

zarazne bolesti COVID-19 („Službeni list Crne Gore“, broj 24/20.), u dijelu na koji ukazuju podnosioci. Po ocjeni Ustavnog suda, primjenom osporenih mjera, ostvarena je svrha zbog koje su uvedene („očuvanje zdravlja“, „sprječavanje širenja zaraznih bolesti“ i „ugrožavanja zdravlja“). Takođe, odnos cilja i korišćenja sredstava ograničenja je proporcionalan, jer je osporenim mjerama ustanovljen prihvatljiv stepen srazmjernosti između inteziteta ograničenja i potrebe za tim ograničenjem, odnosno da ograničenje prava na slobodu kretanja i slobodu okupljanja odgovara važnosti cilja koji se želio postići („očuvanje zdravlja“, „sprječavanje širenja zaraznih bolesti“ i „ugrožavanja zdravlja“) i da je u skladu s odredbama člana 24. Ustava, primjereno legitimnom cilju. Imajući u vidu navedeno, kao i da se u konkretnom slučaju ne radi o apsolutnoj zabrani slobode kretanja i slobode okupljanja, garantovanih odredbama člana 39. stav 1. i člana 52. stav 1. Ustava, člana 11. stav 1. Evropske konvencije i člana 2. st. 1. i 2. Protokola broj 4. uz Evropsku konvenciju, već o njihovom privremenom ograničenju u javnom interesu, pod uslovima propisanim Zakonom i podzakonskim aktima, Ustavni sud je utvrdio da posljedice kontinuiranih mjera zaštite od epidemije izazvane virusom COVID-19 nijesu bile nepodnošljive do mjere u kojoj bi sama suština tih sloboda bila dovedena u pitanje.

Osim aktivnosti iz oblasti zaštite od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti, institucija Zaštitnika se bavila pitanjem ograničenja prava građana povodom informacije da je na web adresi <https://www.crnagorakorona.com/home> od strane nepoznatog autora kreirana stranica pomoću koje se prikuplja podatak o geolokaciji posjetioca sajta uz njegovu prethodnu saglasnost u odnosu na adresu lica koji se nalaze u samoizolaciji, uz pomoć GOOGLE mape. Tim povodom, Zaštitnik je uputio Mišljenje sa preporukama Ministarstvu javne uprave - Direkciji za informatičku bezbjednost i odgovor na kompjuterske inscidente (CIRT) i Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama.²⁶

Naročitu pažnju stručne i laičke javnosti izazvala je Odluka Nacionalnog koordinacionog tijela (NKT), br. 8-501/20-129 od 21. marta 2020. godine, o objavljivanju imena lica kojima su izdata rješenja o obaveznoj samoizolaciji. Odluka je donijeta na osnovu mišljenja Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. Po inicijativi Građanske alijanse, od 23. marta 2020. godine, za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Odluke, Ustavni sud Crne Gore je donio Odluku *U II br. 22/20, od 23. jula 2020. godine* („Službeni list Crne Gore“, br. 85/20) kojom je ukinuo Odluku Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti o objavljivanju imena lica u samoizolaciji, br. 8-501-/20-129, od 21. marta 2020. godine i prestaje da važi danom objavljivanja ove odluke.²⁷

Zaštitnik podsjeća da se pravo na privatnost, iz člana 8. Evropske konvencije primjenjuje i kada je riječ o zaštiti podataka vezanih za zdravlje, te da je zaštita medicinskih podataka, od temeljne važnosti za uživanje prava na poštovanje privatnog i porodičnog života. U tom smislu, poštovanje povjerljivosti podataka o zdravlju je vitalno načelo pravnih sistema svih država potpisnica Konvencije. Ono je od ključne važnosti, ne samo u smislu poštovanja privatnosti pacijenta, nego i za očuvanje njegovog/njenog povjerenja u medicinsku profesiju i medicinske ustanove uopšte.

Podnosilac Inicijative povredu prava na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti zasnivao je na tvrdnji da su Odlukom NKT-a o objavljivanju imena lica u samoizolaciji, njihovi podaci o ličnosti učinjeni dostupnim javnosti, bez njihove saglasnosti, pri tom ne sporeći javni interes koji se ogledao u zaštiti zdravlja. S tim u vezi, podsjećamo da su se u ovom predmetu, kao sporna, pred Ustavnim sudom Crne Gore postavila sljedeća pitanja: 1. U kojoj mjeri se lični podaci prikupljeni u vezi sa virusom COVID-19 (ime, prezime, adresa i datum početka samoizolacije) mogu smatrati medicinskim podacima? i 2. Da li se mjere javnog objavljivanja ličnih podataka lica koja borave u samoizolaciji mogu smatrati zakonitim i proporcionalnim

²⁶ Mišljenje dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1595843204_21072020-preporuka-mju.pdf

²⁷ Građanska Alijansa, „Testiranje društva na COVID-19 - Pogled na epidemiju“, Podgorica, maj 2020. godine, str. 11

ograničenjem, odnosno dopuštenim miješanjem države u pravo na privatnost, a imajući u vidu legitiman cilj kakav je zaštita zdravlja?

U odnosu na prvo pitanje, Ustavni sud je stao na stanovištu da prikupljanje ličnih podataka o licima koja borave u samoizolaciji ukazuje da se radi o ličnim podacima lica za koja postoji rizik da su oboljela ili bila izložena virusu COVID-19, odnosno da se mogu smatrati medicinskim podacima koji, kao takvi, podliježu strožijim pravilima obrade. U odnosu na drugo pitanje, Ustavni sud nije osporio zakonitost niti legitimnost cilja mjere objavljivanja ličnih podataka prikupljenih u vezi sa virusom COVID-19 (ime, prezime, adresa i datum početka samoizolacije), ali je utvrdio da osporenom Odlukom nije postignuta pravična ravnoteža između potrebe da se zaštiti zdravlje i životi građana, sa jedne strane, i zaštitu podataka o ličnosti, odnosno prava na poštovanje privatnog i porodičnog života lica koja u vezi sa virusom COVID-19 borave u samoizolaciji, sa druge strane.

U oblasti političkog i javnog života ukazujemo na dvije odluke Ustavnog suda Crne Gore donijete uoči parlamentarnih izbora koji su održani 30. avgusta 2020. godine, kojima su ukinute pojedine odredbe Tehničkih preporuka za održavanje izbora u cilju epidemiološke zaštite birača od 6. avgusta 2020. godine i Pravila o glasanju putem pisma ("Službeni list Crne Gore", br. 9/16 i 76/17).

Ustavni sud je odlukom *U II br. 45/20, od 20. avgusta 2020. godine* ("Službeni list Crne Gore" br. 87/20), ukinuo st. 1. i 4. poglavlja „*Glasanje van biračkog mjesta – glasanje putem pisma*” i poglavlje „*Glasanje u karantinu*”, u dijelu koji glasi: „Pravilima o glasanju putem pisma”, Tehničkih preporuka za održavanje izbora u cilju epidemiološke zaštite birača, koje je donijela Državna izborna komisija, na sjednici od 6. avgusta 2020. godine i prestaju da važe danom objavljivanja ove odluke. Pred Ustavnim sudom, kao prethodno u ovom predmetu, postavilo se pitanje: da li Tehničke preporuke, čija su poglavlja osporena imaju karakter opšteg pravnog akta ili drugog propisa, odnosno da li podliježu ustavno-sudskoj kontroli? Ustavni sud je u konkretnom slučaju utvrdio da Tehničke preporuke, čije su odredbe osporene, u formalno - pravnom smislu, nijesu donijete po nomotehničkim pravilima za izradu opštih pravnih akata ili drugih propisa, odnosno da ne sadrže elemente opšteg pravnog akta ili drugog propisa. Ustavni sud obrazlaže da je i od značaja za ocjenu ustavnosti i zakonitosti osporenog dijela Tehničkih preporuka po ocjeni Suda i odredba člana 6. tačka 18. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti i odredba člana 1. stav 1. tač. 1 i 2. i stav 2. Naredbe za preduzimanje privremenih mjera za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog koronavirusa. Osim toga, propisivanjem stavom 4. osporenog poglavlja „*Glasanje van biračkog mjesta – glasanje putem pisma*” preporuke nošenja maski (u cilju zaštite građana Crne Gore od zaraznih bolesti, pa i učesnika izbornog procesa, s obzirom na trenutnu situaciju u vezi sa epidemijom koronavirusne bolesti COVID-19), Državna izborna komisija je prekoračila svoja ovlašćenja, jer je uredila pitanje koje je, saglasno odredbama člana 54. stav 1. tačka 6. i člana 55. stav 1. tačka 9. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, u nadležnosti Ministarstva zdravlja, a ne Državne izborne komisije. Nadalje je navedeno da kako je licima koja se nalaze u samoizolaciji ili karantinu na osnovu rješenja sanitarne inspekcije, saglasno Ustavu i Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, ograničena sloboda kretanja propisima Ministarstva zdravlja, Državna izborna komisija je dužna da tim licima osigura ostvarivanje biračkog prava van biračkog mjesta, koje će prilagoditi prirodni potencijalne opasnosti od zaraze i uskladiti sa zahtjevima zdravstvene zaštite svih ostalih učesnika u izbornom procesu, kojima se, saglasno odredbi člana 69. stav 1. Ustava, jemči zaštita zdravlja, imajući, pri tom, u vidu činjenicu da se u konkretnom slučaju ne radi o licima kojima je, saglasno odredbi člana 85. stav 1. Zakona o izboru odbornika i poslanika, obezbijeđeno pravo da glasaju putem pisma. S obzirom na to da je Državna izborna komisija, saglasno Ustavu i Zakonu organ koji se stara o zakonitom sprovođenju izbora, to je, po nalaženju Ustavnog suda, obavezna da, bez odlaganja, u skladu sa svojim ovlašćenjima, obezbijedi mogućnost ostvarivanja Ustavom i zakonom zajamčenog biračkog prava svim državljanima Crne Gore, kojima to pravo pripada, uključujući i one kojima je ustanovljena zaraza virusom

COVID-19 ili bilo koja druga zarazna bolest, odnosno licima koja se nalaze u samoizolaciji ili karantinu na osnovu rješenja sanitarne inspekcije, a koji to zatraže.

Ustavni sud Crne Gore je odlukom *U II br. 46/20, od 24. avgusta 2020. godine*, (*"Službeni list Crne Gore" br. 88/20*), ukinuo odredbe tačke 1. al. 3 i 4., u dijelu koji glasi: "u mjestu prebivališta", Pravila o glasanju putem pisma (*"Službeni list Crne Gore", br. 9/16 i 76/17*) koje je donijela Državna izborna komisija i prestaju da važe danom objavljivanja ove odluke. U konkretnom slučaju, Ustavni sud je utvrdio da je Državna izborna komisija osporenim odredbama tačke 1. al. 3 i 4., u dijelu koji glasi: "u mjestu prebivališta", Pravila povrijedila načelo saglasnosti pravnih propisa, iz odredbe člana 145. Ustava. Dalje je u Odluci navedeno da iz jezičkog, sistematskog, ciljnog ili teleološkog tumačenja normativnog određenja odredbe člana 67. stav 2. Zakona, kojom je propisano da *birač izuzetno, putem pisma, može glasati i van biračkog mjesta na kome je upisan u izvod iz biračkog spiska, pod uslovima utvrđenim tim zakonom*, po ocjeni Ustavnog suda proizilazi da birač koji zbog starosti, invaliditeta, bolničkog ili kućnog liječenja nije u mogućnosti da glasa na biračkom mjestu, ima pravo da glasa van biračkog mjesta na kojem je upisan u izvod iz biračkog spiska, odnosno van mjesta prebivališta, u skladu s odredbama člana 85. Zakona. Iz razloga navedenih u Odluci, Ustavni sud je utvrdio da odredbe tačke 1. al. 3 i 4., u dijelu koji glasi: "u mjestu prebivališta" Pravila nijesu u saglasnosti s odredbama člana 145. Ustava, člana 67. stav 2. i člana 85. stav 1. Zakona o izboru odbornika i poslanika i da su se stekli uslovi za njihovo ukidanje.

Kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, Zaštitnik konstatuje da su stvorene određene zakonodavne pretpostavke za inkluziju i ostvarivanje prava na osnovu jednakosti sa drugima, ali da zakonske garancije nijesu obezbijedile da bi osobe sa invaliditetom živjele samostalno, obrazovale se, zarađivale i učestvovala u životu zajednice u punom kapacitetu i bez barijera.

Posebno zabrinjava što u kreiranju politika i prakse dominira medicinski i funkcionalni model pristupa invaliditetu, dok pristup zasnovan na ljudskim pravima još uvijek predstavlja izuzetak, što nerijetko vodi diskriminaciji i među samim osobama sa invaliditetom u odnosu na vrstu i stepen oštećenja, uzrok nastanka oštećenja i godine starosti. Nepristupačnost objekata i površina u javnoj upotrebi i dalje je zabrinjavajuće prisutna, koncept razumnog prilagođavanja ne primjenjuje se na način definisan Konvencijom UN-a o pravima osoba sa invaliditetom, a za njegovo odbijanje ili poricanje nijesu propisane efikasne sankcije. U tom smislu, ističemo da je pružanje razumnih prilagođavanja *ex nunc* dužnost, što znači da je izvršiva od trenutka kada je prilagođavanje neophodno pojedincu sa oštećenjem u konkretnoj situaciji (radno mjesto, škola, ustanove zdravstvene i socijalne zaštite, i dr). Razumnim prilagođavanjem, prema duhu Konvencije, nastoji se postići individualna pravda u smislu osiguranja nediskriminacije i jednakosti, uzimajući u obzir dostojanstvo, autonomiju i izbor pojedinca.

Radna grupa za izradu *Akcionog plana za sprovođenje preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom* je formalno okončala svoje aktivnosti, a predstavnicu institucije Zaštitnika aktivno je učestvovala u njenom radu u svojstvu posmatrača. Po usvajanju Akcionog plana očekuje se aktivnost svih resora, koji će, na principima uzajamne saradnje i koordinacije, usvojiti i primijeniti pristup zasnovan na ljudskim pravima u svim zakonima, politikama i mjerama koji se tiču prava osoba sa invaliditetom. Implementacija Akcionog plana podrazumijeva i formiranje jedinstvene baze podataka o osobama sa invaliditetom koja predstavlja stvarnu potrebu, kako zbog planiranja politika u ovoj oblasti, tako i zbog procjene potreba, praćenja standarda i uslova života osoba s invaliditetom. Takvi podaci moraju biti generisani prema polu, uzrastu, etničkoj pripadnosti, vrsti oštećenja, socio - ekonomskom statusu, zaposlenosti i mjestu prebivališta osoba sa invaliditetom. Ne manje važna je i mjera iz Akcionog plana saglasno kojoj će formiranje jedinstvene baze podataka o osobama sa invaliditetom biti zasnovano na prethodno utvrđenim kriterijumima vještačenja utemeljenim na modelu ljudskih prava. Ovaj rezon u saglasnosti je sa mišljenjem Zaštitnika iz 2017. godine, br. 01- 504/17169, u kojem je uputio preporuku

Ministarstvu rada i socijalnog staranja da, sa stanovišta nadležnosti nosioca zakonodavne inicijative, sačini predlog zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja.

U pogledu rada i zapošljavanja zapažen je nedostatak sveobuhvatnih podataka o položaju osoba sa invaliditetom i zaštiti od otpuštanja, posebno u privatnom sektoru, kao i nedovoljno obezbjeđivanje razumnih adaptacija na radnom mjestu i korišćenje medicinskog modela invaliditeta u procjenjivanju radnih kapaciteta, koji je u sukobu sa Konvencijom. Poslodavci se i dalje opredjeljuju da, umjesto zaposlenja osoba sa invaliditetom, uplate poseban doprinos u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, što je pogrešan i diskriminatoran pristup, kojim se obesmišljavaju napori na primjeni posebnih mjera radi dostizanja jednakosti.

U postupku pred Zaštitnikom registrovano je 15 predmeta zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta, od čega je u sedam (7) utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava u oblasti rada i zapošljavanja; zdravstvene zaštite i pristupa dobrima i uslugama.

U jednom broju predmeta zapaženo je da poslodavce kod kojih se vrši prijem u radni odnos karakteriše nedovoljno razumijevanje obaveze da svojim aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji utvrde radna mjesta za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i obaveze da pod opštim uslovima na otvorenom tržištu rada zaposle osobu sa invaliditetom ukoliko ona ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta.

Takođe, pravo na ličnu invalidninu i tuđu njegu i pomoć tumači se rigidno i formalistički uslovljavanjem ostvarivanja ovih prava, koja su, *par excellence*, kompezatorna prava, ograničenom listom medicinskih indikacija. U tom smislu, Zaštitnik je kroz mišljenje uputio preporuku Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Ministarstvu zdravlja da preispitaju odredbe Pravilnika o medicinskim indikacijama za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje, dodatka za njegu i pomoć, ličnu invalidninu i naknadu zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena, na način što se ostvarivanje prava na ličnu invalidninu neće uslovljavati rigidnim pristupom zasnovanim na ograničenoj listi medicinskih indikacija, već operacionalizovati u svjetlu kompezatornog prava koje ima za cilj prevazilaženje barijera i pokrivanje troškova življenja sa invaliditetom.

Zaštitnik je utvrdio i diskriminatoran karakter odredbe člana 64 stav 2 Pravilnika o ostvarivanju prava na medicinsko-tehnička pomagala prema licima oštećenog vida koja se ne nalaze na formalnom (redovnom) školovanju; člana 58 istog Pravilnika prema licima koja imaju očno oboljenje *keratokonus*, kao i da se članom 44. Pravilnika o sadržaju i načinu obilježavanja spoljašnjeg i unutrašnjeg pakovanja lijeka i sadržaju uputstva za lijek krši pravo na privatnost lica oštećenog vida, nedozvoljenim miješanjem u posebnu kategoriju ličnih podataka kakvi su i podaci koji se odnose na zdravstveno stanje. Povreda prava na privatnost osobe lišene poslovne sposobnosti prema kojoj su preduzete medicinske mjere bez na zakonu zasnovanog informisanog pristanka njene majke predstavlja još jedan primjer koji pokazuje da medicinska struka ne daje primat modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima.

U oblasti javnog i političkog života uslijedila je prva pravosnažna presuda za zaštitu od diskriminacije osoba sa invaliditetom. Viši sud u Podgorici je presudom²⁸ od 7. jula 2020. godine potvrdio presudu²⁹ Osnovnog suda u Podgorici od 28. februara 2020. godine, kojom je utvrđeno da su tuženi I, II i III reda počinili neposrednu diskriminaciju prema tužilji dana 15. aprila 2018. godine, kada su joj uskratili ostvarivanje biračkog prava, neobezbjeđivanjem uslova za nesmetan pristup biračkom mjestu i površini javne namjene ispred biračkog mjesta. Tuženima I, II i III reda je zabranjeno ponavljanje radnje diskriminacije, pa su obavezani da preduzmu sve potrebne mjere kako se počinjena diskriminacija više

²⁸ Presuda Gž 2406/2020

²⁹ Presuda P.br.1470/19

ne bi ponovila odnosno da obezbijede uslove za nesmetan pristup biračkom mjestu i površini javne namjene ispred biračkog mjesta i omoguće tužilji ostvarivanje biračkog prava pod jednakim uslovima sa licima bez invaliditeta. Konačno, tuženi I, II i III reda su obavezani da zbog počinjene neposredne diskriminacije tužilji solidarno isplate iznos od 1.500,00 €, na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti i to povrede biračkog prava, časti, ugleda i dostojanstva.

Prema *Analizi stanja ljudskih prava i sloboda OSI* koju je Zaštitniku dostavilo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) konstatuje se neadekvatan pristup prema invaliditetu, kao društvenom fenomenu, kao i socijalna distanca, zbog čega se osobe sa invaliditetom suočavaju sa segregacijom, izopštavanjem, institucionalizacijom, kao i porastom nasilja. Kao ključni problem navode prepreke u fizičkom okruženju (uključujući radna mjesta), kao i nepoštovanje standarda pristupačnosti prilikom izgradnje novih, odnosno renoviranja, adaptacije i rekonstrukcije postojećih objekata. Dalje iz Udruženja ukazuju da je u pojedinim slučajevima osobama sa invaliditetom povrijeđeno pravo iz rada i po osnovu rada, netransformisanjem ugovora o radu sa određenog na neodređeno vrijeme, kada se za to steknu zakonski uslovi, zbog čega se tužbom tražio poništaj Rješenja o prestanku radnog odnosa, transformacija radnog odnosa sa određenog na neodređeno vrijeme i naknada nematerijalne štete. U odnosu na biračna prava navode da su im se nakon parlamentarnih i lokalnih izbora, održanih 30. avgusta, obratile osobe sa invaliditetom zbog nepristupačnosti biračkog mjesta i nemogućnosti ostvarenja biračkog prava na osnovu jednakosti sa drugima. Problem predstavljaju i administrativne barijere, složene i nejasne procedure za ostvarivanje prava, što dovodi do diskriminacije u postupcima pred organima javne vlasti. Iz Udruženja navode da Vlada Crne Gore ni nakon godinu dana nije odgovorila na Inicijativu za donošenje Zakona o upotrebi znakovnog jezika kao jezika u službenoj upotrebi, a ni nakon više od deset mjeseci na Inicijativu za pravno regulisanje faksimila kao ličnog potpisa OSI. U odnosu na novonastalu situaciju izazvanu virusom korona, Udruženje podsjeća da su, u saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore, Vladi Crne Gore i Nacionalnom koordinacionom tijelu za zarazne bolesti uputili Inicijativu. Neki od predloga iz Inicijative odnosili su se na: obezbjeđivanje pristupačnih i lako razumljivih informacija o korona virusu i drugim povezanim informacijama, uključujući i naredbe i preporuke; pružanje podrške u nabavci osnovnih životnih namirnica; izuzimanje OSI od pojedinih mjera zbog obezbjeđenja podrške drugih u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba; obezbjeđenje mogućnosti učenja od kuće za djecu sa invaliditetom i dr. U tom kontekstu dat je predlog da centri za socijalni rad prate životne potrebe OSI i da im, u skladu sa tim, obezbjeđuju podršku, kako posljedice izazvane korona virusom ne bi imale dugoročan negativni uticaj na standard života OSI. U odnosu na date predloge ukazuju da se NKT dijelimično osvrnulo na segment pristupačnosti informacija, dok nijesu zabilježeni pozitivni efekti u drugim segmentima.

Zbog neisplaćivanja naknada iz oblasti socijalne i dječje zaštite, usljed privremenog prekida rada prvostepene socio-ljekarske komisije, Udruženje je uputilo Inicijativu NKT-u za preispitivanje postupka nadležnih organa u vezi sa Zaključkom Vlade koji se odnosio na isplatu materijalnih davanja. Neinformisanost OSI o pravima i mehanizmima zaštite takođe je prepoznata kao jedan od ključnih problema, što potvrđuje podatak da su se UMHCG od januara do sredine septembra 2020. godine obratile 133 osobe s invaliditetom, a da je pruženo 370 savjeta (195 besplatnih pravnih savjeta u 2019. godini). Kada je riječ o besplatnoj pravnoj pomoći i zastupanju posredstvom advokatskog tima UMHCG, tokom 2020. godine završen je jedan parnični postupak za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta, nastavljeno je osam parničnih postupaka, dok je jedan postupak novopokrenut. U toku je pokretanje devet novih postupaka, od kojih je sedam zbog nepristupačnosti biračkog mjesta i uskraćivanja biračkog prava; jedan zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi i uskraćivanja prava na uslugu (nepristupačnost banke) i jedan zbog zanemarivanja djeteta s invaliditetom u oblasti obrazovanja. Kada su u pitanju upravni postupci, iz Udruženja navode da je najviše predmeta bilo u vezi sa ostvarivanjem prava na ličnu invalidninu i prava na dodatak za njegu i pomoć. Pokrenuto je devet upravnih sporova, od kojih su dva za ostvarenje prava na ličnu invalidninu, a sedam

za ostvarenje prava na dodatak za njegu i pomoć. Nastavljeno je 12 upravnih sporova, od čega je šest za ostvarenje prava na ličnu invalidninu, a šest za ostvarenje prava na dodatak za njegu i pomoć.

Kada govorimo o pravima LGBTIQ zajednice Zaštitnik pozdravlja odluku Skupštine Crne Gore da usvoji *Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola*, čime je pravno uređenje zajednice života dva lica istog pola postalo realnost, a ideja da ljudska prava pripadaju svima nadjačala je ideju o inferiornosti pojedinih grupa u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda. Naravno, usvajanjem Zakona učinjen je prvi korak u dostizanju jednakosti, dok će od njegove dosljedne i efikasne primjene zavisiti stvarni status istopolnih partnera u ostvarivanju prava. U tom smislu, izražena je potreba da se obezbijedi kontinuirana i sistemska edukacija zaposlenih u organima javne vlasti koji će odlučivati o ostvarivanju prava iz domena Zakona. Aktivnosti ka opštoj javnosti na suzbijanju predrasuda i socijalne distance prema LGBTIQ osobama i dalje treba držati visoko na agendi kako bi se izbjeglo ugrožavanje njihovog položaja prevencijom neprimjerenog društvenog ambijenta.

I pored toga što je Zaštitnik u radu imao samo jednu pritužbu zbog govora mržnje po osnovu seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika, pitanja u vezi sa unaprjeđenjem kvaliteta života LGBTIQ osoba ostaju u fokusu njegove pažnje, a angažman u pojedinačnim oblastima, kakav je bio doprinos u slučaju donošenja *Zakona o životnom partnerstvu*, biće nastavljen.

Sa druge strane, period izvještavanja obilježen je uvredama, prijetnjama i govorom mržnje prema LGBTIQ zajednici, posebno na društvenim mrežama i portalima, što se, prema zapažanjima civilnog društva, intenziviralo po usvajanju *Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola*³⁰. Ipak ova refleksija nije sadržana u dostavljenoj Informaciji Uprave policije, jer se prikupljeni statistički podaci odnose na period do 30. juna, a usvajanje Zakona je uslijedilo u mjesecu julu. Za prvih šest mjeseci 2020. godine Upravi policije je podnijeto 17 prijava za diskriminatorno postupanje, od čega je u 15 predmeta osnov diskriminacije konstituisala seksualna orijentacija. Sudovi za prekršaje su sa prvih šest mjeseci 2020. godine imali u radu 28 predmeta iz oblasti *Zakona o javnom redu i miru* sa elementima diskriminacije, od čega je u 11 predmeta osnov diskriminacije seksualna orijentacija. Dosadašnja praksa je pokazala da većina prijava zbog govora mržnje rezultira prekršajnom odgovornošću ili upozorenjem od strane policije. Izmjene i dopune Krivičnog zakonika iz 2013. i 2017. godine proširile su raspon zaštite od krivičnih djela učinjenih iz mržnje, uvodeći *posebne okolnosti za odmjerenje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje*. Odredbe iz člana 42a Krivičnog zakonika omogućavaju sudu da, svako krivično djelo za koje se dokaže da je motivisano mržnjom na osnovu rase, religije, nacionalnog ili etničkog porijekla, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe, tretira kroz otežavajuću okolnost. Međutim, i dalje su otvorena brojna pitanja u području obezbjeđenja efektivne i efikasne borbe protiv krivičnih djela učinjenih iz mržnje, posebno u načinu evidentiranja i praćenja takvih slučajeva.

Nadležne institucije i donosioci odluka treba da pokažu senzibilitet i da omoguće stvaranje klime punog prihvatanja za LGBTIQ osobe u Crnoj Gori, dok sankcionisanje kršenja ljudskih prava ne smije zavisiti od institucionalne hrabrosti nadležnih aktera.

Prema *Izveštaju za period januar - jul 2020. godine* koji je Zaštitniku dostavila NVO Spektra, sprovođenje zakona i strateških dokumenata u odnosu na prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba suočava se sa mnogim izazovima. Situacija izazvana epidemijom COVID-19 dodatno je otežala proces implementacije i praćenja *Strategije za unaprjeđenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023*. Iz Spektre ukazuju da se transrodne i interpolne osobe suočavaju sa kršenjem prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, tjelesnog integriteta i prava na samoodređenje.

³⁰ Na sastanku sa Zaštitnikom je iznijet podatak da su predstavnici NVO LGBT Forum Progres, po donošenju Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, za tri dana podnijeli 219 prijava povodom uvreda, prijetnji i govora mržnje na internetu.

Takođe, ističu da su LGBTI osobe, kao i aktivisti za ljudska prava LGBTI osoba, još uvijek žrtve nasilja. Sterilizacija kao preduslov za pravno prepoznanje roda ostaje jedan od najsnažnijih primjera grubih kršenja ljudskih prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba u Crnoj Gori, što je u potpunosti suprotno praksi Evropskog suda za ljudska prava, saglasno kojoj se sterilizacija i sve intervencije koje mogu dovesti do sterilizacije, uključujući hormonsku terapiju, kao preduslov za pravno prepoznavanje roda, smatraju kršenjem ljudskih prava. U tom smislu, navode da je *Prijedlogom Zakona o rodnom identitetu* koji je predstavljen od strane LGBTIQ Asocijacije Queer Montenegro, NVO Juventas i Instituta za pravne studije, a uz konsultacije sa Asocijacijom Spektra, predviđen model pravnog prepoznanja roda bez medicinskih intervencija kao preduslova, kao i da je zabranjeno sprovođenje hirurških intervencija korekcije pola (koje nijesu zdravstveno indikovane) nad interpolnom djecom i odraslim osobama, bez njihovog pristanka. Dalje, pojašnjavaju da su tokom javne diskusije povodom usvajanja *Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola* zabilježeni brojni slučajevi govora mržnje na društvenim mrežama. Uprkos činjenici da Pozitivna lista lijekova uključuje hormonsku terapiju koja se koristi u procesu prilagođavanja pola transrodna zajednica se suočava sa nestašicom hormonske terapije estradiolom, što prisiljava mnoge trans osobe na pristup hormonskoj terapiji u drugim zemljama u regiji ili na crnom tržištu, a što ih izlaže rizicima, kako zdravstvenim, tako i pravnim. Takođe, konstatuju da su tretmani koji su neophodni TIRV osobama bili odloženi ili prekinuti usljed preopterećenja zdravstvenog sistema tokom krize izazvane epidemijom COVID-19. Podsjećaju da samo dvoje specijalista/kinja imaju iskustvo i edukaciju u radu sa transrodnim osobama, i to u oblasti psihijatrije i endokrinologije. U odnosu na rad i prava iz radnog odnosa, iz Spektre podsjećaju na izvještaj UN-a u Crnoj Gori, iz kojeg proizilazi da je, usljed krize izazvane virusom COVID-19, čak 50% LGBTI ispitanika/ca u potpunosti izgubilo svoje prihode ili su im prihodi smanjeni za više od 50%. Više od polovine (56%) je pokazalo zabrinutost povodom svoje ekonomske situacije, dok je 25% identifikovalo kao najvažniju potrebu tokom krize hranu, a sklonište 17%.

U periodu izvještavanja Zaštitnik je imao u radu 18 pritužbi zbog diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti; tri (3) po osnovu društvenog ili etničkog porijekla; dvije (2) po osnovu veze sa manjinskim narodom ili drugom manjinskom nacionalnom zajednicom i dvije (2) po osnovu rase. Podnijetim pritužbama prigovaralo se diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja, nezastupljenosti u organima javne vlasti, kao i povredi prava iz rada i po osnovu rada Roma i Egipćana saradnika u socijalnoj inkluziji RE u oblasti obrazovanja. Sa druge strane, nastavljeno je i sa prigovorima po pitanju raspodjele sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta Srba u Crnoj Gori.

Iako je na planu uspostavljanja normativno-pravnog okvira za zaštitu prava manjina i sprovođenja politike multikulturalizma učinjen solidan pomak, pojedina pitanja i dalje ostaju otvorena. Narušavanje multietničkog i multivjerskog sklada, te etnička distanca i dalje predstavljaju veliku opasnost u crnogorskom društvu. Djelotvorna reakcija i efikasno procesuiranje počinilaca krivičnih djela motivisanih mržnjom na osnovu rase, religije, nacionalnog ili etničkog porijekla ne smije izostati, čime se šalje jasna poruka da se na ova djela mora reagovati izricanjem djelotvornih, proporcionalnih i odvraćajućih sankcija.

Prema dostupnim sociološkim istraživanjima izdvajaju se dvije prioritetne oblasti u kojima se treba snažnije zalagati za prevenciju i zaštitu od diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti. Prva oblast tiče se zapošljavanja u kojoj građani ukazuju da je diskriminacija posebno izražena, kao i da nema adekvatne zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Potreba hitnog djelovanja, prema percepciji građana, prepoznata je i po pitanju diskriminacije političkih neistomišljenika, te stvaranja mogućnosti olakšanog političkog predstavljanja svih etničkih zajednica, što

se posebno odnosi na Rome.³¹ U tom smislu, neophodne su zakonodavne intervencije kako bi se stvorili uslovi za djelotvorno zastupanje prava pripadnika romske zajednice.

Etnička distanca je posebno izražena u pojedinim lokalnim zajednicama, pa opštine, kao specifične sredine, imaju snažan efekat na etničko distanciranje. Prema podacima relevantnog istraživanja, opštine koje odlikuje najviši stepen etničkog distanciranja su Plav, Šavnik, Andrijevica i Berane. Ovaj efekat je najizraženiji kada je riječ o etničkom distanciranju prema onima koji se izjašnjavaju kao Srbi, pa gotovo 25% distanciranja u odnosu na ovu etničku grupu zavisi od opštine u kojoj ljudi žive, a ne od njihovih ličnih karakteristika. Visok procenat u ovom pogledu je zabilježen i kada je riječ o Crnogorcima, dok je u vezi sa Albancima i Romima utvrđeno da ni jedna opštinska karakteristika ne utiče na stepen etničkog distanciranja prema pripadnicima ovih manjinskih zajednica. Kada je riječ o etničkom distanciranju prema Hrvatima, zaključeno je da povećanje kulturnog kapitala u opštini može očekivano dovesti do smanjenja etničke distance prema pripadnicima ove zajednice. Isto istraživanje je pokazalo da porast ekonomski aktivnog stanovništva po opštinama smanjuje etničko distanciranje prema Crnogorcima i Srbima, ali ga povećava u odnosu na Bošnjake i Muslimane.³²

Radi jačanja položaja manjinskih naroda neophodna je kontinuirana primjena instituta afirmativne akcije, dosljedno praćenje realizacije mjera i aktivnosti iz strateških dokumenata, kao i osnažena uloga nacionalnih savjeta, kroz izraženiju konsultativnu i predlagačku funkciju u svim pitanjima od interesa za manjinsku zajednicu.

Prema *Analizi stanja ljudskih prava i sloboda Roma i Egipćana* koju je Zaštitniku dostavila NVO Romska organizacija mladih "Koračajte sa nama - Phiren amenca" konstatuje se da je za vrijeme epidemije COVID-19 zaštita i pomoć Romima bila sporadična i nedovoljna. Dalje ukazuju da se pripadnici romske zajednice dominantno bave sakupljanjem i prodajom sekundarnih sirovina i radom u sivoj zoni, te da su tokom epidemije bili skoro u potpunosti onemogućeni da privređuju za egzistenciju svoje porodice. Pripadnici romske populacije koji nemaju riješen pravni status nijesu mogli da koriste subvencije za pomoć ugroženim kategorijama stanovništva, što je dodatno ugrozilo njihov položaj, posebno u onim opštinama gdje pojedine porodice nemaju pristup pijaćoj vodi i električnoj energiji. Kao reprezentativan primjer navode slučaj 11 porodica iz Podgorice sa oko 50 članova koji nijesu imali pristup vodi, zbog čega su portal *RomaNet* i NVO *Phiren Amenca* pokrenuli inicijativu prema Glavnom gradu da se obezbijedi priključak na vodovodnu mrežu, kako bi se smanjio rizik da ove porodice obole od korona virusa usljed loših životnih uslova. U vezi sa tim, iz NVO navode da je Glavni grad obezbijedio jedan priključak za devet romskih porodica koje prethodno (više od dvije godine) nijesu imale pristup vodi.

Kao još jedan izazov za romske porodice ističu otežano praćenje online nastave zbog nedostatka potrebne IT opreme i interneta, ako i nedovoljne digitalne pismenosti, što za posljedicu ima loš kvalitet obrazovanja romske djece. Iz NVO ukazuju na višestruko ranjiv položaj žena i samohranih majki kojima nadležne službe nijesu pružile neophodnu pomoć u nabavci hrane i dezinfekcionih sredstava, niti pomoć po pitanju praćenja nastave. Analizom se dalje ukazuje da je za vrijeme epidemije COVID-19 došlo do produbljivanja diskriminacije i predrasuda prema ovoj zajednici, te da se anticiganizam ispoljio u medijskim tekstovima i komentarima. Iz ove NVO podsjećaju da su Vladi Crne Gore dostavili set mjera koje su, u komunikaciji sa romskom zajednicom i civilnim sektorom, identifikovali kao najprioritetnije, a među njima se izdvajaju sljedeće: da se hitno obezbijede maske, rukavice, sredstva za dezinfekciju i prehrambeni paketi; da se za sve radnike angažovane na održavanju čistoće javnih površina obezbijedi dovoljno rukavica i maski; da se sve informacije koje Vlada Crne Gore objavi u vezi sa epidemijom COVID-19 prevedu i na jezik romske i egipćanske zajednica, kao i da se predstavnik Roma uključi u rad

³¹ Centar za demokratiju i ljudska prava, CEDEM, "Zaštita prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica - Pravna analiza", Podgorica, april 2020, str. 4

³² *Ibid*, str. 3

Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti. Konačno, zaključuju da je aktuelna situacija u vezi sa epidemijom u odnosu na Rome izazvala socijalnu krizu, kao i produbljivanje siromaštva, obrazovnog jaza i anticiganizma.

VI ZAKLJUČNE OCJENE I PLANOVI ZA NAREDNI PERIOD

- Za ostvarivanje ravnopravnosti neophodno je efikasnije funkcionisanje mehanizama za zaštitu od diskriminacije, kao i puna primjena antidiskriminacionog pravnog okvira od strane svih organa javne vlasti, vođenje jedinstvene evidencije o slučajevima diskriminacije u svim oblastima društvenog života i sprovođenje i praćenje relevantnih istraživanja. Stoga, aktivnosti Zaštitnika u narednom periodu biće posvećene suzbijanju diskriminacije, podržavanju društvenog diskursa u kome se diskriminacija osuđuje, a ravnopravnost poštuje i podržava.
- Imajući u vidu da je i dalje izražena potreba za jačanjem kadrovskih kapaciteta, kao i da je broj predmeta i drugih aktivnosti u stalnom porastu, Zaštitnik planira da u skladu sa Kadrovskim planom zapošljavanja izvrši popunu slobodnih radnih mjesta.
- U narednom periodu, institucija Zaštitnika očekuje da bude korisnik projekta UNICEF-a koji je opredijelio određena sredstva za inoviranje web stranice Institucije koja će uz glavnu stranicu imati i posebne stranice za sve četiri oblasti djelovanja. Prilikom ujednačavanja web stranice jedna od podstranica biće posvećena zaštiti od diskriminacije na kojoj će biti prikazana mišljenja sa preporukama po oblastima i osnovima diskriminacije, što će sajt učiniti preglednijim i pristupačnijim. Uz prednje, Zaštitnik će zbog jezičke barijere nastojati da obezbijedi prevođenje stranice na albanski i romski jezik, kao i njenu pristupačnost licima sa oštećenjem vida. Inovacije će ići u pravcu kreiranja bloga i mape pristupačnosti za lica sa invaliditetom u očekivanju da će redizajnirani sajt uticati na još veću vidljivost Institucije. U ovim aktivnostima očekuje se značajna podrška civilnog sektora.
- Institucija zapaža da je u medijima i javnom prostoru, uključujući društvene mreže, prisutan govor koji karakterišu senzacionalizam, diskriminatorni stavovi i uvredljivo izvještavanje prema pojedinim grupama u riziku od diskriminacije. Stoga, Zaštitnik će posebnu pažnju posvetiti ovoj vrsti predmeta i organizovati edukacije na temu prepoznavanja i suzbijanja govora mržnje. Takođe, podstićaće integrisanje tema koje razvijaju kulturu tolerancije, razumijevanja i uvažavanja različitosti, međusobnog poštovanja, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije u medijima i na društvenim mrežama.
- U tekućoj godini biće okončan jedan od ranije najavljenih projekata *“Istine i zablude o diskriminaciji”*, a koji će sadržati analizu presuda u građanskim stvarima domaćih sudova i analizu presuda Evropskog suda za ljudska prava. Podsjećanja radi, prvi dio ovog projekta odnosio se na istraživanje pod istim nazivom koje je okončano krajem 2018. godine.
- Do kraja 2020. godine, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, biće realizovan projekat *Identifikacije problema u borbi protiv nasilja u porodici*. Predmet ovog projekta biće analiza presuda sudova za prekršaje, sa fokusom na rodno zasnovano nasilje.
- Kako je u prethodnom izvještaju najavljeno da će u 2020. godini biti osnovana nacionalna mreža za zaštitu od diskriminacije, koju će činiti predstavnici civilnog sektora i lokalnih zajednica koji se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda, a kako se zbog situacije izazvane epidemijom COVID-19

zastalo sa tom aktivnošću, to će se po ukidanju mjera Nacionalnog koordinacionog tijela pristupiti njenom uspostavljanju. Naime, mreža će biti vrsta besplatne pravne pomoći i stalnog kontakta sa potencijalnim žrtvama diskriminacije koje bi se osnažile na pokretanje postupaka pravne zaštite. Pored toga, ona bi predstavljala osnovu za promociju jednakosti u lokalnim sredinama i platformu za rješavanje konkretnih problema ranjivih društvenih grupa.

- Nastaviće se još intenzivnije jačanje saradnje sa civilnim sektorom. Ova aktivnost je posebno vidljiva u organizovanju sve većeg broja zajedničkih aktivnosti, učešća na skupovima i razmjeni informacija i prakse.
- Zaštitnik je, radi unaprjeđenja stanja u ovoj oblasti, u kontinuitetu ukazivao na neophodnost uspostavljanja i operacionalizacije jedinstvenog i centralizovanog sistema za prikupljanje i praćenje podataka o slučajevima diskriminacije, što će činiti i u narednom periodu.
- Zaštitnik će intenzivirati rad na promotivnim aktivnostima radi unaprjeđenja arhitektonske i informacione pristupačnosti i primjene univerzalnog dizajna, sa ciljem omogućavanja nesmetanog pristupa javnim objektima i površinama, prevozu, informacijama, komunikacijama i uslugama za lica sa invaliditetom, lica koja se otežano kreću i starije građane. Počevši od sopstvene web stranice, Zaštitnik će dati primjer organima javne vlasti da informacije o njihovom radu moraju biti dostupne u odgovarajućim formatima, uključujući i sadržaje internet prezentacija.
- Na kraju, ali ne manje važno, predstavnici Institucije će, kao i do sada, nastaviti da u svojstvu posmatrača daju doprinos u radnim grupama za izradu zakona, podzakonskih akata, strategija i drugih dokumenata sa ciljem efikasnije borbe protiv diskriminacije.

